

2. Merkantyizm - to ideologia gospodarczo-polityczna scentralizowanego państwa nowożytnego (monarchii absolutnej). Kierunek ten rozwinął się w Europie Zachodniej na początku XVI w. i trwał do XVIII w. Centralnym pytaniem stawianym przez merkantylistów jest problem bogacenia się państwa czyli wzrost gospodarczy. Bogactwem jest pieniądź - szlachetny kruszec, który należy akumulować. Im bogatsze są jednostki, tym lepiej. Im więcej pieniędzy jest w obiegu, tym efektywniej rozwija się handel, gospodarka. Powiększanie ilości pieniądza w obiegu to aktywizowanie gospodarki. Zasadniczą rolę odgrywa teoria aktywnego bilansu handlowego, korzyści z handlu danego kraju są osiągane kosztem drugiego państwa. Warunkiem tej teorii było: 1) istnienie ochrony ze strony państwa (rozwijanie eksportu, zakaz importu) i popieranie przez nie handlu 2) istnienie krajów mających nadmiar kruszców, które mogłyby być obiektem wyzysku. Zasoby towarowe to bogactwo potencjalne, które dopiero po sprzedaży powiększa bogactwo narodowe. Z punktu widzenia wzrostu gosp. ważny jest także dla państwa dodatni bilans płatniczy. Monetarystyczna polityka forsowania eksportu, protekcji gosp. i przywilejów monopolistycznych wynikała z przekonania o zasadniczej ciasności rynków zbytu. Rynek jest ograniczony i trzeba o niego zabiegać, miejsce na nim można sobie wyznaczyć tylko drogą presji, zakazów, nacisku politycznego itp. Te sposoby sprzyjają powstawaniu zysków z handlu, dodatniego bilansu handlowego, co jest źródłem bogactwa narodów. Sytuacja taka jest możliwa dzięki niskim cenom zakupu surowców i niskim pozostałym kosztom produkcji oraz wysokim cenom sprzedaży. Nadwyżka eksportu nad importem to narodowa akumulacja. Merkantylisci kładli nacisk na rozwój przemysłu, manufaktur, transportu, handlu. Ostatecznym źródłem bogactwa jest praca w przemyśle, a produkuje się głównie na export. Merkantylisci nie wyznawali kultu "złota dla złota". Podkreślali natomiast funkcję pieniądza jako pośrednika w wymianie (środek wymiany), nie zaś środka tezauryzacji. Złoto i srebro powinno ciągle obiegać, krążyć, aktywizować procesy gospodarcze, ponieważ w przeciwnym wypadku jest bezużyteczne; a wzrost masy pieniądza jest źródłem rozwoju. Merkantylisci dążyli do autarkii, czyli do samowystarczalności gospodarczej. Ponadto proponowali populacjonizm - im więcej ludzi, tym kraj bogatszy i silniejszy (dodatkowo - ludzie powinni być ubodzy, aby państwo mogło zaoszczędzić więcej pieniędzy i przeznaczyć je na armię lub budowę manufaktur), a także nacjonalizm i militarizm. Wiek XVI i XVII to powstanie gosp. towarowej - rośnie wymiana, produkcja, wzrasta popyt na pieniądź (złoto). **MERKANTYLISTYCZNY PROGRAM POLITYKI GOSP.** Głównym czynnikiem przyspieszającym rozwój gospodarki ma być ingerencja państwa. Jednostki są z natury leniwe i trzeba je zmusić do pracy. Polityka państwa ma zmierzać do zapewnienia krajowi dodatniego bilansu handlowego - jedyny sposób na gromadzenie kruszców - pomnażanie bogactwa. Wczesny merkantyizm (bulionizm) - zakaz wywozu kruszców, utożsamianie bogactwa narodu z akumulacją metali szlachetnych. (reprezentantem jest tu merkant. hiszpański). Coraz ważniejsze są ekonomiczne a nie administracyjne środki osiągania dodatniego bil. handl. Obowiązywała zasada "Wywóz więcej niż przywozisz, a kraj będzie bogatszy". Można mieć ujemny bil. handl. z jakims krajem, jeśli w skali całego kraju (= całej gospodarki) osiągnie się dodatni bil. handl. Środki przyspieszania rozwoju to: -1) rozwój eksportowych gałęzi przemysłu wraz z -2) protekcyjną polityką państwa (wysokie cła importowe na towary wytwarzane w kraju, zwolnienia od cła towarów eksportowych i importowanych surowców dla przemysłu). Państwo ma zakładać manufaktury (reprezentantem jest tu merkant. francuski - kolberyzm); zapewnią one dopływ dochodów i pracę dla ludzi, nastąpi rozwój wewnętrznego zbytu, rozwój handlu, przemysłu. Państwo ma także zapewnić rozwój komunikacji, infrastruktury. Polityka zatrudnienia to - manufaktury, obozy pracy, niskie place, obowiązek pracy, zakaz żebrania. Płaca robotnika = minimum kosztów utrzymania robotnika. Niska płaca ma

zmuszać do pracowitości. **Silna interwencja państwa w gospodarkę.** Inne cechy merkant.: empiryzm i pragmatyzm, dominacja polityki na etyką, całkowite porzucenie średniowiecznej słusznej ceny i sprawiedliwej płacy, porzucenie opierania wszystkiego na Piśmie Świętym, nie potępiła się już lichwy (porzyczania na procent). **3. Co to jest ekonomia klasyczna.: przedmiot i metoda badań. Problem bogactwa i jego wzrostu.** W latach 1670 - 1770 punkt zainteresowania przenosił się ze sfery handlu na sferę produkcyjną. Założycielem ekonomii klasycznej był William Petty. Jego zdaniem, w zakresie nauk społecznych eksperyment zastępuje statystyka, która umożliwia poznanie przebiegu procesów gospodarczych. W dziedzinie ekonomii i nauk społecznych powstaje nowy element: metoda ilościowa. Przedmiotem badań jest gospodarka kraju, która przedstawia się dla niego jako obiekt badania naukowego, jako twór, którym się zarządza i kieruje za pomocą nauki (społeczna strona procesu produkcyjnego, problem powstania bogactwa, wartość wymienna a wartość, renta gruntowa, idea porządku naturalnego). W Petty przechodzi od metody opisowej do ilościowej i deklaruje, że przy pomocy liczb, wag i miar będzie wyjaśniał przyczyny zjawisk gospodarczych, które mają swe podstawy w przyrodzie. Deklaruje stosowanie metody ilościowej i przyczynowo-skutkowej (kazuale) wyjaśniania zjawisk. **PROBLEM BOGACTWA.** W rozważaniach Petty'ego występują jeszcze silne pozostałości merkantylizmu. Petty stwierdza, że bogactwo każdego narodu polega na jego udziale w handlu zagranicznym, jednak jest przeciwny kontroli państwa i jego udziału w handlu zagr. Ponadto twierdzi, że kraj ciągnie zyski z handlu zagr., gdy np. posiada warunki (ziemię), kunszty robotników, niskie koszty produkcji, które pozwalają mu rozwijać handel i zyskiwać przewagę. Kraj osiąga głównie korzyści z handlu zagr. przez podział pracy i lepszą technikę produkcji, co umożliwiło wzrost wydajności pracy. Podział pracy obniża koszty, upraszcza czynności produkcyjne i podnosi jakość towarów. Petty wyróżnił 4 czynniki produkcji, tworzące bogactwo narodowe: pracę, ziemię (pierwotne i równorzędne), kunszty, zasoby, materiały (pomocnicze - czynią pracę wydajniejszą). Według Petty'ego zasadnicze znaczenie ma praca i ziemia ("ojcem bogactwa jest praca, a matką ziemia"). Źródłem bogactwa materialnego jest praca i naturalne, przyrodnicze warunki, w jakich pracuje człowiek. Praca wg. Petty'ego rośnie w miarę jak wzrasta ludność. Według niego towary (produkty pracy) można podzielić na: -złoto i srebro (praca zużyta na ich wydobycie tworzy wartość wymienną), - produkty wszystkich rodzajów pracy (tworzą wartość wymienną, ale tylko w procesie wymiany na złoto i srebro). Petty wyróżnia też cenę naturalną i cenę rynkową. Zgodnie z tym, że praca i ziemia są źródłami bogactwa, Petty twierdzi, że ilość wykonanej pracy i wkład ziemi wyznaczają cenę naturalną, wokół której oscyluje cena rynkowa. Cena naturalna pracy to minimum kosztów utrzymania robotnika. **WZROST BOGACTWA.** Wg. pozostałych twórców ekonomii klasycznej (m.in. Nicolas Barbon, J. Tucher, J. Stewart i P. Boisguilleber) wzrost bogactwa powinien odbywać się poprzez wzrost ludności, produkcji i zatrudnienia. Klasycy postulują wzrost wydatków ze strony państwa i warstw posiadających, bo ich skąpstwo zaważy na rynku wewnętrznym. Klasycy uznają więc rynek wewnętrzny jako główne źródło pomnażania bogactwa i rozwoju kraju. Poprzez wprowadzenie wolności handlu i zniesienie wszystkich ograniczeń produkcji, producent kapitalistyczny może wzbogacić się również w kraju, a nie tylko wskutek eksportu za granicę. **4. Teoria porządku naturalnego i produktu czystego fizjokratów.** Zdaniem Quesnay'a i jego uczniów istnieje w świecie porządek naturalny, dany od Boga. Ustala się on spontanicznie, zwiolnowo. Jest to stan idealny, najlepszy i należy mu się podporządkować. Porządek naturalny zakłada istnienie naturalnych praw człowieka, są to: prawo własności, p. bezpieczeństwa osobistego, p. do podróżowania i p. do przedsiębiorczości. Oprócz stanu idealnego, porządku naturalnego istnieje też porządek

pozytywny, który jest wytworem ludzi, stanem faktycznym, rzeczywistym. Zdaniem Quesnay'a porządek naturalny jest jeden, a stanów pozytywnych może być wiele. Ustawodawcy wszystkich państw powinni dążyć do zbliżenia porządku pozytywnego do naturalnego, gdyż wpływa to na wysoką stabilność i trwałość ustroju tych państw. Z teorią porz. nat. wiąże się teoria leseferyzmu, która zakłada politykę nieinterwencji i wolnej konkurencji. Wszelkie systemy interwencji i regulacji ze strony państwa zakłócają naturalny porządek rzeczy i są szkodliwe. Leseferyzm głosi, że gdyby udało się wyeliminować państwo z gospodarki, to zapanowałaby dobrobyt. Ingerencja ludzi w naturalne procesy społeczno- gospodarcze należy stopniowo wycofywać, aby nastąpiło przejście od porządku pozytywnego do naturalnego. Produkt czysty to nadwyżka nad zużyciem kapitałem i środkami utrzymania robotników. Według Quesnay'a produkt czysty (=prod. dodatkowy) powstaje tylko w rolnictwie, dlatego rolnictwo uważane jest za jedyne źródło bogacenia się. Tylko rolnictwo może dostarczyć nadwyżki: po okresie uprawy, z jednego ziarna zboża można uzyskać kilka dodatkowych ziaren. Zdaniem Quesnay'a produktu czystego dostarcza tylko rolnictwo produkcyjne - wielka produkcja rolna - stosująca kapitał potrzebny do melioracji, wprowadzania płodozmianu, nawozów i maszyn, gdzie urawa roli prowadzona jest w sposób kapitalistyczny. Ani chłop, ani drobni ubodzy dzierżawcy nie są produkcyjni, gdyż nie mają wykorzystujących kapitałów. Tak więc tylko zamożni dzierżawcy są pożyteczni dla kraju, gdyż dostarczają produkt czysty, którym żywi się cały naród. Z kolei działalność przemysłowa i handlowa uważane są za jałowe i niewytwarzające dodatkowych bogactw, co oczywiście nie oznacza, że są bezużyteczne. Podstawą rozwoju przemysłu i miast jako ośrodków przemysłu jest produkt czysty. Z teorii pracy produkcyjnej i produktu czystego wynika obraz struktury klasowej zaproponowany przez Quesnay'a (klasa właścicieli ziemi: panujący król, świeccy właściciele ziemi, duchowni właściciele ziemi; klasa robotników: **POJOCZNIKÓW?**, dzierżawców oraz klasa rzemieślników). **5. Tablica ekonomiczna F. Quesnay'a.** Za pomocą tablicy ekonomicznej Quesnay przedstawił reprodukcję i cyrkulację kapitału oraz proces realizacji produktu czystego; tablica miała służyć wyjaśnianiu wzrostu gospodarczego. Quesnay ujawnił relacje makroekonomiczne wyróżniając 3 klasy obywateli: rolników, tworzących klasę produkcyjną, klasę właścicieli ziemskich i klasę jałową, składającą się z rzemieślników. Rozpatruje przepływy między tymi trzema klasami społecznymi przy założeniu: 1-stalości cen, 2-reprodukcji prostej, 3-braku rynku zewnętrznego. Tablica ekonomiczna powstała w 1758 r., jest to pierwszy w historii myśli ekonomicznej przykład analizy **PRACODAWCZEJ** w kategoriach obiegu. Fizjokraci uważali tablicę ekon. za narzędzie poznania, nowy rodzaj metody naukowej. Dzięki niej można wyjaśnić określone związki i zależności ekonom., umożliwiła dzięki szczegółowemu badaniom empirycznym i analizie ilościowej zbadać stan społeczeństwa i postawić diagnozę co do jego położenia ekonomicznego. Tablica ekonomiczna jest obrazem stanu równowagi. Miała służyć do wyjaśnienia "stanu idealnego" - porządku naturalnego. Badając obieg Quesnay wyjaśnia rolę podziału dochodów dla wzrostu.

6. Teoria ekonomiczna fizjokratów a merkantyizm. 1. Fizjokraci w odróżnieniu od merkantylistów byli przeciwnikami interwencjonizmu państwa w gospodarkę. Opowiadali się za wolną konkurencją. Byli zwolennikami tzw. porządku naturalnego. Natomiast merkantylisci uważali za konieczny w państwie protekcyjnizm i interwencjonizm. 2. Dla fizjokratów jedynym źródłem bogactwa narodu jest ziemia, rolnictwo, bo tworzy tzw. produkt czysty (=prod. dodatkowy). Dla merkant. źródłem bogacenia się narodu są:

zasoby metali szlachetnych, handel zagraniczny, rozwój przemysłu (budowa manufaktur). 3. Fizjokraci tworzyli teorie, schematy i modele, np. tablica ekonomiczna. Merkant. w swoim rozumowaniu opierali się na obserwacji, opisie zjawisk gospodarczych i badaniach empirycznych. 4. Fizjokraci uważali, że w obiegu nie może być zbyt dużo pieniądza, bo to zakłóci równowagę. Merkant. zaś uważali, że im więcej pieniądza tym dla gospodarki jest lepiej. Pieniądź był źródłem bogactwa narodu. 5. Odrębny stosunek do wartości dodatkowej. U fizjokr. wartość dod. powstaje w procesie produkcji - rolnictwo. Natomiast u merkant. wartość dodatk. powstaje w procesie wymiany, tzn. tanie kupno i droga sprzedaż. 6. Różny stosunek do robotników i ich konsumpcji. Fizjokr. kładli nacisk na konsumpcję szerokich mas robotniczych. Powoduje to pobudzenie rozwoju gospodarczego, czyli właściwe bogacenie. Merkant. natomiast byli zwolennikami dużej masy biednych ludzi, gdyż państwo mogło wydatkować więcej pieniędzy na inne cele. 7.?. Fizjokraci popierali eksport zboża dla utrzymania jego wysokich cen w czasie urodzaju, aby nie dopuścić do spadku dochodów rolników. Merkant. opowiadali się za zakazem eksportu tego towaru po to, aby utrzymać niskie ceny krajowe i zarazem niskie place robotników; należało je nawet importować, aby jego wielość spowodowała tanieść tego towaru. **7. Istota, źródła, czynniki i mechanizm wzrostu bogactwa narodowego w ujęciu A. Smitha.** A. Smith jest autorem "Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów". W dziele tym wyłożył czynniki wpływające na bogactwo narodów, czyli wzrost gospodarczy. Wg. Smitha bogactwem narodu jest praca. Musi to być praca produkcyjna, która daje dobra materialne. Praca nieprodukcyjna, czyli świadczenie usług, wg Smitha nie tworzy bogactwa narodowego. Rozmiary bogactwa kraju zależą od ilości pracy wykonanej przez społeczeństwo i jej wydajności. Podstawą zwiększenia ilości pracy są inwestycje i akumulacja. Głównym sposobem powiększenia bogactwa narodu jest podział pracy (specjalizacja), który pozwala na wzrost wydajności pracy, gdyż zmniejsza straty czasu i umożliwia stosowanie maszyn i urządzeń; prowadzi też do postępu technicznego, który jest podstawą powszechnej zamożności. Dzięki postępowi technicznemu wzrasta efektywność pracy. Smith twierdzi, że początkowo postęp techn. odbywa się za pomocą **AAAAAAA** robotników, którzy wprowadzają ulepszenia do swojej pracy, a później zajmują się tym specjalści i przemysł produkujący środki produkcji i maszyny. Zdaniem Smitha podział pracy wynika z naturalnej ludzkiej skłonności do wymiany. To wymiana zachęca do specjalizacji i dalszego podziału pracy. Smith pokazuje jednocześnie, że podział pracy może być zastosowany tylko wtedy, gdy wymiana jest dostatecznie duża, co oznacza wykorzystanie pieniądza i powoduje, że przedsiębiorstwa powinny mieć dostęp do rozległych rynków zbytu. Dlatego rozszerzenie rynku prowadzi do powiększenia bogactwa kraju. **8. A. Smitha teoria wart. wymiennej, ceny naturalnej i rynkowej:** A. Smith wyróżnił: -wartość użytkową dobra – chodzi o użyteczność pewnego towaru. Decydują o niej czynniki subiektywne kupującego oraz czynniki obiektywne – rzadność wyst; -wartość wymienną dobra – wiąże się ona z wymianą towaru w określonej proporcji na inny towar. Wg Smitha wart. wymienna nie zależy od wahań użytkowej (paradoks wody i diamentu), dlatego przedmiotem jego zainteresowań jest wart. wymienna. U Smitha znajdujemy 2 koncepcje wart. wymiennej: 1)wart. wymienna – to ilość pracy, jaką uzyskuje się w wymianie na dany towar (uwzględnia się tutaj tylko proces wymiany). Ta koncepcja wynika z teorii podziału pracy. 2)wart. wymienna – to ilość pracy zawartej w towarze, czyli pochłoniętej na wytworzenie towaru. Tak się dzieje w stanie pierwotnym społeczeństwa, gdy nie ma jeszcze kapitału, gdy panuje produkcja drobnotowarowa. W gospodarce kapitalistycznej na wartości wymienne składają się 3 części: płaca, zysk, renta gruntowa (są to 3 pierwiastkowe źródła

każdej wart. wymiennej)). Ta koncepcja uwzględnia cały proces produkcji. Smith wyróżnia 2 kategorie cen: -ceny naturalne [Cn] – ceny określone przez koszty produkcji; -ceny rynkowe [Cr] – ceny ukształtowane przez rynek. Jeżeli $Cr < Cn$ (ceny rynkowe są niższe od nat) to kapitał odpływa z danej gałęzi, nie opłaca się produkować. Jeżeli $Cr > Cn$ wszyscy chcą inwestować w daną gałąź. Mechanizm rynku, konkurencji sprowadzają ceny rynkowe do poziomu cen naturalnych.

9.A. Smitha teoria podziału dochodu narodowego.

Teoria podziału Smitha dzieli się na dwie koncepcje: **(1)** Pierwsza mówi, że praca tworzy wartość, a więc i wartość dodatkową, że zysk i renta są potrącane z produktu pracy robotnika. Smith nie potrafi wyjaśnić skąd bierze się wartość dodatkowa. Zakłada, że na wartość składa się płaca robotnika, część odjęta od wartości wytworzonej przez robotnika a zagarbięta przez kapitalistę. **(2)** Druga mówi o istnieniu trzech pierwiastkowych składników wartości wymiennej, trzech pierwiastkowych źródeł dochodów: płacy, renty, zysku. Realna wartość każdego z tych składników to ilość pracy, którą ten składnik może rozporządzać. Suma tych składników określa cenę naturalną towaru, czyli jego wartość. 1) Płaca robocza - to cena pracy. Cena pracy występuje jako naturalna i rynkowa. Kapitalista kupuje pracę robotnika na rynku, więc płaca robocza powinna zależeć od popytu i podaży pracy. Tymczasem pracodawcy mogą zrzęcać się i decydować o wysokości płacy. Mimo tego o płacy roboczej decydują: popyt na pracę, koszty utrzymania robotnika i jego rodziny. Istnieje minimalna stopa płac. W oparciu o teorię minimalnych płac Smith tworzy teorię ludnościową, z której wynika, że o liczbie ludności decyduje popyt na pracę i stopa płac. 2) Zysk z kapitału - zysk zależy od wielkości zastosowanego kapitału i jest częścią pracy robotników. Wynika z tego, że ruch płac i zysków jest odwrotny: jeśli płace rosną, to zyski spadają lub odwrotnie. Smith zajmuje się także problemem wyrównywania się stopy zysku. Nierówność zysków wynika czasem z przyczyn przyrodzonych, ze stopnia ryzyka, a niekiedy z braku wolności ekonomicznej, interwencji państwa, monopolu, rzadkości materiałów i pracy. Zysk obniża się w miarę wzrostu konkurencji, która zwiększa popyt na pracę. 3) Renta gruntowa: a) renta jako dochód właściciela ziemi jest częścią produktu pracy, b) renta jako wynagrodzenie za korzystanie z ziemi jest składową częścią kosztów produkcji i towarów, c) renta jest ceną monopolu na ziemię.

Właściciel ziemi pobiera dochód jako monopolistyczny właściciel ziemi. Renta jako cena monopolowa nie jest składnikiem wartości towaru, ale jest wynikiem poziomu cen artykułów rolnych. Renta powstaje, gdy: cena towaru > koszty+zysk. Wysoka lub niska renta jest wynikiem poziomu ceny, d) renta - wynagrodzenie za specyficzną produktywność ziemi. Obok tych trzech sprzecznych koncepcji renty gruntowej Smith zajmuje się problemem wolności ekonomicznej. Pełna wolność ekonomiczna powoduje mobilność kapitału, który mógłby się przenosić z jednego rodzaju uprawy do drugiego, powodując wyrównywanie się renty.

10. Teoria wartości w ujęciu D. Ricarda. Cała teoria wartości Ricarda związana jest z poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie, co powoduje zmiany w relacjach cen zachodzące w czasie. Ricardo, podobnie jak Smith, rozróżnił wartość użytkową, związaną z użytecznością różnych dóbr i wartość wymienną, określoną przez relatywną wartość różnych produktów. Ricardo wyjaśnił i usunął z doktryny klasycznej tzw. dogmat Smitha - zwiążanie wartości z kosztami produkcji (sumą płacy, zysku i renty) - oraz odrzucił pogląd, że wartość towaru zależy od ilości pracy, jaką otrzymuje się za niego podczas wymiany. Uwaga Ricarda jest skierowana na wytwarzanie. Według niego zmiany w nakładach pracy wymieniających towarów są przyczyną zmian w relacjach cenowych. Ricardo widział ogromne trudności w praktycznym pomiarze wartości towarów. Smith upatrywał takiego miernika w złocie, srebrze, zbożu i ekwiwalencie pracy uprzedmiotowionej w towarze pozyskiwanym w procesie wymiany. Ricardo

odrzucił pieniądź jako miernik wartości. Ostatecznie stwierdził, że żaden towar nie może być doskonałym miernikiem wartości. Należy korzystać zatem z mierników zbliżonych do ideału - w praktyce - ze złota.

11. D. Ricarda teoria podziału dochodu narodowego.

Ricardowska teoria podziału obejmuje trzy powiązane ze sobą teorie: 1) renty gruntowej, 2) płacy, 3) zysku, ale kluczowym elementem tej teorii jest teoria renty. Według niego płaca i zysk są wielkościami przeciwnymi, tj. zmiana jednej powoduje odpowiednią zmianę drugiej. Renta jest niezależna od płacy i zysku i wzrasta wraz z rozwojem społeczeństwa. **(1)** Teoria płacy. Według Ricarda praca jest towarem i tak jak każdy towar posiada swoją cenę naturalną i cenę rynkową. Cena naturalna to cena, która umożliwia robotnikowi minimum egzystencji. Cena rynkowa to płaca otrzymywana przez robotnika. Może ona chwilowo odbiegać od ceny naturalnej w zależności od stosunku podaży i popytu na pracę, ale zdaniem Ricarda ostatecznie ustali się na poziomie ceny naturalnej. Jest to tzw. *spółowe prawo płac*. **(2)** Teoria renty gruntowej. Dla Ricarda renta jest dochodem różniczkowym i wynika z różnicy między produkcją zboża otrzymaną na danej ziemi i produkcją zboża otrzymaną przy użyciu takiej samej ilości pracy i kapitału na ziemi najgorszej czyli najmniej urodzajnej. Właściciel najmniej urodzajnej ziemi nie otrzymuje więc renty. Według Ricarda wraz ze wzrostem liczby ludności i wzrostem zapotrzebowania na płody rolne, bierze się w użytkowanie coraz gorsze grunty. Renta wynika więc ze skąpstwa przyrody. Zbyt mało jest ziemi dobrej, urodzajnej i dlatego trzeba uprawiać gorszą. **(3)** Teoria zysku. Według Ricarda zysk jest potrąceniem z produktu wytworzonego przez robotnika. To właśnie wzrost płac obniża zysk, a nie jak twierdził Smith, obfitość kapitału. W ten sposób Ricardo formułuje prawo o tendencji do spadku stóp zysku. Według Ricarda można zatrzymać tę tendencję do spadku stopy zysku poprzez wzrost handlu zagranicznego i postęp techniczny. wszyscy chcą inwestować w daną gałąź. Mechanizm rynku, konkurencji sprowadzają ceny rynkowe do poziomu cen naturalnych.

12. D. Ricarda “Spółowe prawo płac”:

Praca według Ricarda jest towarem jest towarem i tak jak każdy towar posiada swoją cenę naturalną i rynkową. Cena naturalna pracy to cena, która umożliwia robotnikowi min. egzystencji tzn. utrzymanie się i kontynuowanie ich rasy. Cena rynkowa to płaca otrzymywana przez robotnika. Może ona odbiegać chwilowo od ceny naturalnej, w zależności od stosunku podaży i popytu na pracę, ale ostatecznie ustali się na poziomie ceny naturalnej. Ma to związek z teorią ludności Malthusa. Wzrost płac prowadzi do wzrostu ludności, a to powoduje obniżenie płac, nawet poniżej ceny naturalnej. Wtedy wskutek nędzy liczba robotników spada i płace znów mają tendencję wzrostową. Podaż pracy zależy od liczby robotników ponieważ płace rynkowe zmierzają do poziomu, przy którym robotnik zachowuje minimum środków do egzystencji; tak więc płace zależą od cen środków utrzymania, a przede wszystkim od cen żywności. Poziom tych cen zależy od kosztów jej produkcji – i to kosztów wytwarzania w najgorszych warunkach tzn. na najmniej urodzajnej ziemi. Dlatego też dolną granicę dziennej płacy robotników stanowi ilość żywności, którą robotnik może

wytworzyć w ciągu dnia roboczego pracując na ziemi najgorszej.

13. D. Ricarda teoria renty gruntowej:

Według Ricarda dochód zwany rentą jest dochodem różniczkowym. Renta wynika z różnicy między produkcją zboża otrzymaną na danej ziemi i produkcją zboża otrzymaną przy użyciu takiej samej ilości pracy i kapitału na ziemi najgorszej. Oznacza to, że właściciel ziemi najmniej urodzajnej nie otrzymuje renty. Różne renty gruntowe są wynikiem następujących przyczyn: -różne grunty mają różną urodzajność, co powoduje, że jednakowe nakłady kapitału dają różne wyniki; -wartość pól rolnych zależy od warunków produkcji na gruntach najgorszych, wziętych jeszcze pod uprawę; -grunty lepsze przynoszą dodatkowy dochód, gdyż np. cena zboża jest jednakowa, a indywidualna wart. zboża jest różna zależnie od urodzajności gleby. Zdaniem Ricarda wraz ze wzrostem liczby ludności i wzrostem zapotrzebowania na płody rolne, bierze się w utrzymanie coraz gorsze grunty. Ricardo twierdzi, że renta wynika ze “skąpstwa” przyrody. Jest zbyt mało ziemi dobrej, urodzajnej i dlatego trzeba uprawiać gorszą. Wzrost cen żywności podnosi rentę gruntową, co zwiększa zyski właściciela gruntu. Teoria renty gruntowej stała się pkt. wyjścia do sformułowania ogólnego prawa malejącej wydajności czynników produkcji. Prawo to głosi, że jeśli udział jednego z czynników prod.(ziemi, kapitału, pracy) rośnie, podczas gdy pozostałych jest stały, to stopa wzrostu produktu globalnego będzie się zmniejszać.

14. D. Ricarda teoria wzrostu gospodarczego:

D. Ricardo podkreślał, że wzrost gospodarczy może odbyć się poprzez 2 czynniki: 1)Postęp techniczny; 2)Wzrost handlu zagranicznego; ad1)Ricardo dużą rolę przywiązuje szczególnie do postępu technicznego. Postęp sprzyja: - pojawianiu się na rynku nowych towarów: -powstanie nowych potrzeb -co wywołuje wzrost gospodarczy i zwiększa zyski; -wzrostowi produktywności pracy, zwiększa się więc podaź dóbr, zgodnie zaś z prawem rynku zwiększona podaź zwiększa również popyt. Ricardo początkowo nie widział problemu, że wskutek wprowadzenia maszyn część robotników starci zatrudnienie. Według niego będzie to zjawisko tylko chwilowe, gdyż znajdują oni pracę w innych sektorach gospodarki, gdyż kapitał który był przeznaczony na ich utrzymanie jest ciągle obecny i kapitaliści będą inwestować w inne gałęzie i tym samym tworzyć nowe miejsca pracy. Później zmienia swoje poglądy na mniej optymistyczne i liczy się z wystąpieniem bezrobocia. Ricardo uważa, że w żadnym przypadku nie należy rezygnować z postępu tech. na rzecz ochrony miejsc pracy, gdyż takie postępowanie doprowadziłoby do zwiększonego spadku zatrudnienia z 2 powodów: a)kapitał byłby eksportowany i tworzyłby zatrudnienie na zewnątrz kosztem zatrudnienia krajowego; b)postęp techniczny pozwala na zmniejszenie kosztów produkcji, a tym samym spowoduje wzrost cenowej konkurencyjności produktów krajowych. Ad.2)Dla Ricarda bardzo ważny jest również wzrost handlu zagr; chodzi głównie o przywóz żywności i surowców, Wynika to z teorii kosztów komparatywnych. Zdaniem Ricarda kraj, który ma przewagę jeśli chodzi o maszyny i kwalifikacje robotników oraz potrafi wytwarzać przemysłowe o mniejszych nakładach pracy niż jego sąsiedzi, powinien w zamian za te towary importować część potrzebnego im zboża. Dlatego Ricardo postulował zniesienie ceł na zboża i ograniczenie importu żywności w Anglii. Wzrost cen i środków utrzymania powoduje wyższe płace i spadek zysków.

15. D. Ricarda teoria pieniądza:

Teoria pieniądza Ricarda stanowiła postęp w porównaniu z dotychczas panującą teorią ilościową, która wyjaśniała poziom cen towarów tylko ilością pieniądza. Według Ricarda pieniądź kruszcowy podlega prawu wartości. Wart. złota i srebra zależy od ilości pracy, potrzebna zaś w obiegu ilość pieniądza zależy od wartości jednostki miary pieniądza i od sumy wartości towarów. Mimo to Ricardo nie uwołnił się od teorii ilościowej, łączy on teorię wartości pieniądza opartą na pracy z teorią ilościową. Teoria

ilościowa mówi, że pieniądź spełnia wyłącznie funkcję środka wymiany, pomija funkcję miernika wartości. Zgodnie z teorią ilościową ceny towarów ustalają się w procesie wymiany poprzez zetknięcie się na rynku masy towarów z masą pieniądza. W rzeczywistości natomiast cena jest tylko pieniężnym wyrażeniem wartości towaru, wartość zaś powstaje w procesie produkcji. Dlatego pieniądź jako miernik wartości, sam musi mieć wartość ceny, czemu przeczy ilościowa teoria pieniądza. Według Ricarda wartość złota i srebra podlega takim samym prawom, jak wart. innych towarów, czyli jest określona nakładami pracy. Wobec tego złoto i srebro mają wart. proporcjonalną do ilości pracy niezbędnej do ich wytworzenia i dostarczenia na rynek. Ilość pieniądza w obiegu zależy od sumy wartości wymienionych towarów oraz od wartości jednostki miary pieniądza. Ilość ta jest więc określona i zdaniem Ricarda można zastąpić złoto papierem, ale ten pieniądź papierowy musi mieć pokrycie w złocie. Ricardo utożsamia pieniądź złoty z papierowym i stwierdza, że jeśli spadnie lub wzrośnie masa towarów, a ilość złota nie zmieni się, to ceny towarów odpowiednio wzrosną lub spadną, w pierwszej sytuacji złoto jako znak wartości spadnie poniżej swej wartości rzeczywistej, w II-powyżej; jeśli zwiększy się produkcja złota ponad potrzeby obiegu, przy tych samych kosztach produkcji złota – ceny wzrosną, jeśli ilość kruszczy się zmniejszy – ceny spadną. W teorii Ricarda wystąpiły następujące błędy: -uwzględnia tylko 1 funkcję pieniądza – środek obiegu; -założenie, że cała masa pieniądza znajduje się w obiegu (nie brał pod uwagę roli pieniądza jako środka gromadzenia wartości). Teoria Ricarda stała się podstawą polityki Banku Centralnego: emituje się tyle banknotów ile wynoszą zasoby złota.

16. Klasyczna teoria wymiany międzynarodowej:

Smith jest twórcą teorii korzyści absolutnych. Pokazuje on, że rozwój wymiany między krajami jest korzystny dla każdego z jej uczestników, gdy dany produkt kosztuje mniej za granicą niż na terytorium danego kraju, podczas gdy inne produkty kosztują mniej na terytorium kraju niż za granicą. Korzystna jest więc, zdaniem Smitha, specjalizacja na poziomie międzynarodowym. Dlatego potrzebna jest liberalna polityka w dziedzinie wymiany zagranicznej. Przeciwstawia się tym samym merkantylistom, którzy byli zwolennikami protekcyjnizmu. Smith uważał, że merkantylizm zakłócił prawidłowy rozwój Europy. Chociaż Adam Smith widział i doceniał korzyści płynące z handlu zagranicznego, bardziej cenil handel wewnętrzny, który jego zdaniem daje więcej pracy mieszkańcom kraju i przynosi korzyści warstwie kupieckiej, mimo że nie pomnaża bogactwa narodowego. David Ricardo był twórcą II teorii dotyczącej wymiany międzynarodowej. Teoria korzyści komparatywnych Ricardo dowiodła błędności poglądów merkantylistycznych dotyczących handlu zagranicznego i jednocześnie wsparł argumentację Smitha o korzyściach płynących z wymiany międzynarodowej. Jednak Ricardo, odkimnienie niż Smith wskazywał, że kraje odnoszą korzyści ze swobodnej wymiany nawet przy braku korzyści absolutnych. O korzyściach decyduje nie absolutna różnica kosztów, lecz różnica względna. Istotnie dany kraj uzyskuje korzyści ze specjalizowania się w towarach, w odniesieniu do których relatywny koszt jest najmniejszy. Ricardo podkreśla różnicę między wymianą wewnętrzną, w której wymieniane są równowartości, a wymianą zagraniczną, w której zasada ekwiwalentności nie działa. Nie działa dlatego, że przenośność czynników produkcji w obrocie między krajami jest ograniczona. Teoria kosztów komparatywnych stanowiła nowy, istotny element liberalnej postawy Ricarda. Wskazywał on, że swoboda handlu międzynarodowego i międzynarodowego podziału pracy zwiększa obfitość dóbr. Był to argument przeciwko “prawom zbożowym”, istniejącym ówczesnie w Anglii. Zdaniem Ricarda kraj, który potrafi wytwarzać towary przemysłowe o mniejszych nakładach pracy niż jego sąsiedzi, powinien w zamian za towary importować część potrzebnego mu zboża.

17. D. Ricardo a A. Smith: porównanie teorii ekonomicznej:

- 1.Liberalizm Smitha jest optymistyczny, natomiast liberalizm Ricarda – pesymistyczny.
- 2.Ricardo traktuje czas pracy jako czynnik podst. wyznaczający wartość, a Smith jako koszty produkcji.
- 3.Ricardo analizuje kategorie ekonomiczne i stosunki produkcji w powiązaniu z prawem wartości – wykrył sprzeczność interesów klasowych (rosnąc płace – spadając zyski); Smith opisuje przejawianie się tych kategorii.
- 4.Ricardo odrzuca pogląd Smitha, że wartość zależy od ilości pracy, jaką za dany towar otrzymuje się w procesie wymiany. To prowadzi do wniosku, że miarą wartości jest płaca robotcza. U Ricarda płaca zmienia się – są to wydatki kapitalisty, a wartość to nakład pracy wydatkowany przez robotnika. Smith nie odnosi swojej teorii wartości do społeczeństwa kapitalistycznego, a Ricardo to robi.
- 5.Dla Ricarda kapitał to środki produkcji. Zaprzecza to teorii Smitha, że istnieją 3 składniki ceny, będące źródłem wartości. Dochody nie są źródłem wartości. Wartość określona jest ilością pracy, a nie kapitałem i ziemią. Ricardo nie neguje teorii wzrostu Smitha, ale stawia granice: równowaga stacjonarna (stagnacja sekularna).
- 6.Obaj tak samo patrzyli na akumulację, która zwiększa bogactwo, gdyż zainwestowanie pewnej ilości pracy zawsze otworzy przynajmniej jej ekwiwalent.
- 7.Renta gruntowa u Smitha wypływa ze szczególnej produktywności ziemi, a u Ricarda ze "skąpstwa przyrody".
- 8.Obaj piszą o korzyściach z handlu zagranicznego: Smith – teoria korzyści absolutnych, Ricardo – teoria kosztów komparatywnych.

18. Najważniejsze zasługi angielskiej ekonomii

klasycznej w stworzeniu i rozwoju teorii ekonomii:

Do najważniejszych zasług angielskiej ekonomii klasycznej w stworzeniu i rozwoju teorii ekonomii można zaliczyć:

- teorie wartości – w oparciu o pracę i czynniki wtórne;
- początek teorii zysku - zysk i renta jako potrącenie z wartości wykonywanej poprzez robotnika, który otrzymuje mniej niż wytworzył;
- teoria renty, płac, zysków;
- określenie pracy produkcyjnej; - źródłem bogactwa jest każdy rodzaj pracy; - postulaty mądrej gry ekonomicznej regulowanej "niewidzialną ręką rynku"; - rola państwa ograniczona do "stróża nocnego"; - koncepcje cykliów koniunkturalnych i prawidłowości przebiegu procesów gospodarczych;
- wskazanie akumulacji – postępu organizacyjno – technicznego jako motoru rozwoju wzrostu bogactwa.

Ekonomia klasyczna to logiczny, zwarty system – jedne prawdy wynikają z drugih, są konsekwentne, odwołują się do obiektywnych prawd, bez ingerencji człowieka.

19. Ekonom. teoria Sismondiego:

Sismondi na I miejscu stawia problem reprodukcji kapitału. Kapitał, jako zakumulowana praca, przeciwstawiany jest pracy żywej. Proces produkcji społecznej przedstawia się jako proces pomnażania kapitału. Kapitał definiuje jako nagromadzoną pracę minioną, choć w późniejszych rozważaniach również pracę żywą traktuje się jako część kapitału. Rozróżnia więc kapitał stały i zmienny. Zauważa powstanie wartości dodatkowej – różnica pomiędzy wartością pracy robotnika a otrzymywanym przez niego wynagrodzeniem. Przeciwnie stawia się tezie że konsumpcja może zawsze wchłoniąć nawet największą produkcję. Produkcja rośnie w wyniku procesu oszczędzania i inwestowania. Inwestując zatrudnia się nowych robotników. Powstają nowe dochody w postaci zysku i płacy. Istotny jest podział dochodu. Wysokie zyski i niskie płace prowadzą do tego, że z łatwością jest reprodukowany kapitał, ale mogą wystąpić trudności z reprodukowaniem pracy. Krytykuje

zjawisko konkurencji. Uważa, że produkcja nie jest regulowana popytem lecz potrzebami kapitału. Tendencja w kierunku nadprodukcji działa stale. Wzrost bogactwa materialnego należy dostosować do wzrostu ludności i dokonywać podziału ich między tą ludnością w odpow. Stosunku (którego nie można naruszyć bezkarnie) źródła braku równowagi między produkcją a konsumpcją pochodzą stąd, że produkuje się nie dla zaspokojenia potrzeb społeczeństwa, lecz dla zysków, wytwarza się nie wartości użytkowe tylko bogactwa abstrakcyjne. Wytwórca dąży do nieskończonego powiększenia produkcji ponad miarę potrzeb. Dlatego część produktu, jako zbędna traci wartość. Ricardo i Say popełniają błąd utożsamiając produkcję z dochodem.

20. Dyskusja na temat realizacji prod. społ. w pocz. XIX w. Say, Sismondi, Malthus:

1)T.R. Malthus zajmuje się problemem realizacji produktu społecznego wychodząc z teorii wartości A. Smitha, że wartość to ilość pracy, którą za dany produkt można otrzymać. Twierdzi, że w 1 okresie suma wypłaconych płac nie starcza , aby kupić wielkość produkcji z tego okresu. Istnieje więc niedobór efektywnego popytu, bo robotnicy otrzymali mniej niż wynosi wartość wytworzonego przez nich produktu, Luki tej nie wypełnia także popyt kapitalistów, bo ich dochody idą głównie na oszczędności (dodatkový popyt nie może pochodzić więc od kapitalistów). Potrzebni są nowi konsumenci, nie będący ani robotnikami, ani kapitalistami. Konsumenci ci to "konsumenci nieprodukcyjni", którzy nie biorą bezpośrednio udziału w produkcji: właściciele ziemscy, rentierzy, duchowni, służba, itp. 2)J.B. Say traktuje produkcję jako wytwarzanie dóbr w ogóle. Say odrzuca 3 czynniki produkcji: pracę, kapitał, ziemię, z których każdy spełnia pewną usługę. Właściciele tych czynników mają prawo do płacy, zysku i renty za usługi. 3)J. Sismondi zajmuje się podziałem dochodu. Stwierdza, że wysokie zyski i niskie płace prowadzą do łatwej produkcji kapitału i trudności w reprodukcji pracy. Postuluje rozproszenie własności, co pozwoli na sprawiedliwy podział dochodu. Inna jest konsumpcja ludzi bogatych, mniej korzystna ekonomicznie i społecznie niż robotników. Sismondi stwierdza, że proletariát pozbawiony środków produkcji jest zależny od kapitalistów. Dochody kapitalistów rosną nieustannie, zaś dochody robotników mają tendencję spadkową. Każdy wytwórca usiłuje produkować więcej i obniżyć cenę poprzez redukcję płac robotników, płaci niższe procenty i rentę. W ten sposób produkcja wzrasta, a nabywca maleje. Sismondi żąda ograniczenia liczby producentów i ustalenia proporcji rozmiarów produkcji odpowiednio do rozmiarów społecznych potrzeb. Krytykuje niesprawiedliwość stosunków podziału w kapitalizmie.

21. Say'a teoria wart., ceny i podziału DN:

Joan Baptiste Say za źródło wartości i bogactwa uznaje użyteczność. Użyteczność to właściwości pewnych rzeczy, która może zaspokajać różne potrzeby ludzkie (Tworzenie przedmiotów o jakiegokolwiek użyteczności jest tworzeniem bogactwa. Użyteczność rzeczy jest głównym fundamentem ich wartości, zaś wartość stanowi bogactwo). Produkcja jest więc tworzeniem użyteczności. Wartość rzeczy, wartość wymienna jest wynikiem sprzecznej oceny sprzedającego (podaży) i kupującego (popytu) i opiera się na 2 podstawach: 1)użyteczności – która decyduje o popycie na towar; 2)kosztach produkcji – które popyt ograniczają. Wartość rzeczy wyrażona w pieniądzu to jej cena. Say nawiązywał więc do teorii kosztów produkcji Smitha. Say odkrywa 3 czynniki produkcji: praca, kapitał i ziemia, które w procesie produkcji spełniają określoną "usługę". Właściciele tych 3 czynników mają prawo do wynagrodzenia za usługi tych 3 czynników w postaci: płacy, zysku i renty. Praca produkcyjna według Say'a jest to każda praca przynosząca efekt użyteczności i mająca cenę na rynku. Najbardziej znane prawo Say'a, które głosi, że: I)produkty kupowane są za produkty; II)produkcja sama stwarza sobie rynki zbytu; III)pieniądz jest neutralny – jest tylko środkiem wymiany. Prawo Say'a dowodzi, że ogólna nadprodukcja

jest niemożliwa, ponieważ łączny popyt = łącznej podaży. Podstawowym składnikiem teorii podziału Say'a jest teoria dochodów – do której zalicza się: A)teorię płacy (robotnik otrzymuje płace za świadczoną usługę przedsiębiorcy lub kapitaliście – za swoje zdolności, umiejętności wykonywania pracy; duża podaż pracy przyczynia się, że dochody robotników są niskie) – według Say'a płace powinny oscylować wokół minimum kosztów utrzymania i reprodukcji siły roboczej; B)teoria procentu – stopę % określa popyt i podaż wolnych środków kapitału; C)teoria renty – opiera się na tezie o szczególnej produktywności ziemi, która jest podstawą zysku dostarczanego jej właścicielowi.

22. Milla teoria ekonomii:

John Stuart Mill jest ostatnim przedstawicielem szkoły klasycznej, kontynuatorem Ricarda. Teoria wartości, ceny, podaży i popytu. Mill rozumie wartości tradycyjnie, czyli jako siłę nabywczą produktu tzn. ilość pracy zawartej w innych produktach. Koszty produkcji nie mogą jednak w całości wyjaśnić zjawiska wartości, bo składniki kosztów również są wartościami. Duży jest wkład Milla w rozwój pojęć kosztów łącznych i elastyczności popytu i podaży. Koszty łączne występują w sytuacji, kiedy 2 dobra są wytwarzane w stałych proporcjach, będąc produktami tego samego zespołu czynników produkcji, np. gaz i koks. Mill wyjaśnia także rynkowe wahania popytu i podaży w zależności od zjawisk rynkowych. Popyt wyznacza cenę, będąc jej funkcją. Cena równowagi to cena, która równowagę podaży z popytem. Mill jest twórcą elastyczności popytu i podaży. Dzieli dobrą ze względu na elastyczność podaży na: -dobra których podaż jest absolutnie nieelastyczna; -dobra, których produkcja może być dowolnie powiększana; -dobra, których podaż można zwiększać, ale tylko przy rosnących kosztach. Niektóre ceny wyznacza popyt, inne zaś podaż. W swojej teorii zajmuje się także problemem koncentracji produkcji. Do korzyści wielkiej skali zalicza: -stosowanie postępu technicznego; -zatrudnianie wysoko wykwalifikowanych fachowców; -spadek kosztów produkcji i niższe ceny. Do niebezpieczeństw: możliwość powstania mono- i oligopolu. Dlatego postuluje wprowadzenie przedsiębiorstw publicznych dla podstawowych usług. Mill rozwija teorię komparatywnych kosztów. Mówi, że cena oparta na kosztach produkcji, na rynku międzynarodowym tworzy się w wyniku stosunku popytu do podaży. Mill tworzy teorię równowagi w wymianie międzynarodowej, która jest procesem wyrównania podaży i popytu. Największe korzyści osiąga kraj, na którego towary jest największy popyt, czyli kraje wysoko uprzemysłowane, mające względny monopol na rynku światowym. Według Milla do kryzysów doprowadza naruszenie równowagi popytu i podaży. Wzrost gospodarczy, zdaniem Milla, może być zatrzymany np. wzrostem cen żywności. Groźba stagnacji jest jednak odległa dzięki: -importowi taniego zboża; -postępom technicznemu; -postępom cywilizacyjnemu.

23. Szkoła narodowa i starsza szkoła historyczna a ekonomia klasyczna:

Nowa szkoła ekonomiczna (F. List) powstała na tle działań prawa nierównomiernego rozwoju kapitalizmu. Liberalizm angielski, wolny handel to narzędzia utrzymania angielskiego monopolu na rynku światowym. Te hasła nie odpowiadały interesom krajów niemieckich. F. List na początku określił charakter swojej teorii jako narodowy – w przeciwieństwie do kosmopolitycznej ekonomii szkoły klasycznej. Z punktu widzenia narodu bogactwo nie oznacza nagromadzenia towarów, ale możliwości ich wytworzenia, produkcji. List krytykuje taką teorię pracy jako czynnika wartościotwórczego. Według niego oprócz tego liczy się także znaczenie duchowych sił narodu. Krytykuje także teorię podziału pracy Smitha. Według niego to zjawisko należy traktować jako podział zawodów w ramach narodu i zarazem jako syntezę narodowych sił wytwórczych. Klasyczna teoria miała charakter apasłstwowy, sprzeciwiała się interwencji państwa w gospodarkę. Tymczasem List głosi uprawnienia polityki

wychowania ekonomicznego narodu, protekcjonizmu wychowawczego. Liberalizm, wolny handel są dobre dla państw o podobnym, wysokim rozwoju gospodarczym. W Niemczech konieczny jest protekcjonizm celny, co stanowi powód do koncepcji merkantylizmu. Państwo powinno także stosować politykę planowego uprzemysłowania. Wszystkie elementy teorii Lista miały doprowadzić Niemcy do grona potęg wojenno – ekonomicznych, samowystarczalnych. Niemcy miałyby także wchłoniąć wszystkie kraje germańskie i zdobyć kolonie, rynki zbytu w krajach wschodu. Program Lista to pierwsze sformułowanie idei niemieckiego imperializmu. Starsza szkoła historyczna: Wilhelm Roscher – kwestionował metodę abstrakcji i dedukcji szkoły klasycznej i nawoływał do stosowania metody badań konkretnych, opartych także o analizę statyczną. Według niego ekonomia polityczna zajmuje się materialnym bytem narodów tzn. zaspokajaniem potrzeb konsumpcyjnych i wpływem jakie to zaspokajanie wywiera na życie społeczne i odwrotnie. Życie narodu to ograniczona całość składająca się z: języka, religii, sztuki, nauki, prawa, państwa i gospodarki. Bruno Hilderbrand – przypisuje historii główną rolę w poznawaniu zasad rozwoju gospodarki narodów. Do badań z historii zaleca zastosowanie statystyki. Według niego występują 3 okresy rozwoju gospodarczego narodów: -gospodarka naturalna; -gospodarka pieniężna; -gospodarka kredytowa. Kierunek historyczny wciąż powraca do prób identyfikacji etapów rozwoju gospodarczo – społecznego.

25. Tzw.socjalizm ricardiański. S. r. stworzyła grupa

brytyjskich ekonomistów, którzy swoją teorię oparli na teorii wartości Ricarda. grupa ta rozwijała radykalne wątki teorii wartości opartej na pracy. Jeśli praca jest jedynym źródłem wartości to podział wartości sprowadzający się do płacy robotnika=min. kosztów utrzymania jest niesprawiedliwy i wymaga zmian. Wiliam Thompson-dowodził, że motyw zysku może być zastąpiony społecznymi bodźcami produkcji w kolektywach wytwórczych-spółdzielniach. Thompson propagował pokojową przebudowę społeczeństwa w dwóch etapach: -robotnicy stają się udziałowcami kapitału lub drobnymi wytwórcami, -następuje pełny rozwój systemu kooperacji w spółdzielniach, opartych o zasadę równości ,płace miały być równe, zaś jakość pracy wszystkich robotników także jednakowa. Produkcja w społeczeństwie spółdzielczym umożliwiała obniżanie kosztów i zmniejszanie trudu ludzkiego, ponieważ jest zmechanizowana .Wszystcy są jednakowo wykształceni i inteligentni, wszyscy jednakowo przyczyniają się do dobra publicznego. Rozwój komun spółdzielczych miał doprowadzić do zniknięcia miast. John Bray- uważał kapitalizm za przejściowy i wzywał robotników do bezkrawowego przewrotu. Nadrzedną rolę przypisywał zw. zawodowemu. Bray stał na stanowisku ,że tylko praca tworzy wartość. Naturalne prawo wymiany polega na wymianie ekwiwalentnych ilości pracy. Ale klasowy monopol własności środków produkcji uniemożliwiał ekwiwalentną wymianę między pracą a kapitałem. Robotnik za darmo oddaje kapitaliście część swojej pracy. Dopiero gdy wytwórca będzie wymieniał z innymi wytwórcami produkty wg ilości pracy-robotnik będzie otrzymywał pełny produkt swej pracy. Droga do tego prowadzi poprzez upowszechnienie własności. J. Bray postuluje: - zorganizowanie planowej wymiany spółdzielni, -pozostawienie produkcji w rękach drobnych wytwórców. Gray mówi także ,że pieniądz nie ma wartości, bowiem miarą wartości jest czas pracy . Towary dopiero na rynku w chwili wymiany uzyskują potwierdzenie tego, czy praca na nie wydatkowana jest częścią ogólnej pracy społecznej. Gray stwierdza także, że tylko 1/5 produktu trafia do robotników, resztę zabierają klasy nieprodukcyjne. Wolna konkurencja przynosi więc szkody. Thomas Hodgskin krytykuje znaczenie kapitału, który uważa za instrument władzy nad pracą i produktem pracy innych, a nie czynnik produkcyjny. Płace są w odwrotnym stosunku do zysków, co stwarza przeciwieństwo między płacami a zyskiem,

robotnikami a kapitalistami. Robotnicy otrzymują tylko tyle, aby przeżyć. Hodgskin głosił konieczność uświadomienia robotnikom „że zysk kapitalisty pochodzi z ich pracy. , uznawał prawo robotników do zrzeszania się. Pragnął, aby wszyscy członkowie społeczeństwa w przyszłości mogli otrzymać własność i przekształcić się w drobnią i średnią burżuazję.

????? R. Owen -3 wielkie experymenty:-zorganizowanie fabryki, -założenie wzorcowej komuny, -otworzenie bazaru wymiany towarów. 1) Fabryka w New Lanonk(?) Owen chciał sprawdzić słuszność swojej tezy, że człowiek jest wytworem warunków w jakich jest wychowywany. Na terenie fabryki i 2000 osiedla robotn. wprowadził: -zakaz pracy dzieci do lat 10, -dzień pracy -10,5 godz., -poprawę warunków mieszkaniowych i żywnościowych -sklep z tanią żywnością, -szkołę publiczną, -samorząd mieszkańców, -ubezpieczenia dla robotników. Robotnicy pracowali wydajnie a fabryka przyniosła Owenowi duże zyski. 2) Komuny w New Harmony i Hampshire. Wszyscy byli równi, własność wspólna, członkowie otrzymywali wynagrodzenie niezależnie od wartości swojej pracy. Władza znajdowała się w rękach zgromadzenia i Rady. Komuny w krótkim czasie zbankrutowały. Rządzenie i administrowanie w oparciu o zasadę większości głosów było niemożliwe. Szerzyły się kłótnie i spory. Wielu członków komuny odmawiało pracy, szerzyły się kradzieże, rozrzućnoś i marnotrawstwo. 3) Bazar wymiany towarów. Experyment miał na celu ukazanie zła jakim jest pieniądź kruszcowy. Naturalnym miernikiem wartości jest praca ludzka. Owen stworzył specjalny bazar, na który spółdzielcy dostarczali własne wyroby, za które otrzymywali tzw. bony pracy. Bony te świadczyły o ilości wydanej pracy i jednocześnie upoważniały do nabycia w sklepie bazaru równoważnej ilości towaru. Twór ten przetrwał 2 lata. Po upadków jego experymentów Owen prowadził agitację. Wierzył, że można zmienić świat przy zastosowaniu rozwoju moralnego. Wprowadza termin socjalizm. Socjalizm brytyjski chce stworzyć wielką rodzinę ludzkości, w której nie byłoby żadnych różnic klasowych i panowałaby całkowita równość. **28. Ekonomia polityczna K. Marksa a ekonomia klasyczna**

Do czasu pojawienia się "Kapitału" ekonomia zajmowała się głównie badaniem funkcjonowania gospodarki kapitalistycznej jako gospodarki w ogóle. Analizowane głównie zagadnienia to obieg pieniędzy, cena, popyt, podaż. Marks ujmując kapitalizm jako zjawisko historyczne, bada źródła i przyczyny jego powstania, poddaje analizie sprzeczności w nim tkwiące, zmiany i przekształcenia które zachodzą pod wpływem tych sprzeczności. Główny nacisk kładzie na stos. produkcji, czyli na czynniki, które albo sprzyjają, albo hamują sił wytwórczych właściwy danej formacji gospodarczej. Wiele miejsca poświęca analizie technicznych praw produkcji oraz prawidłowościom funkcjonowania procesu ekonomicznego (pieniądz, obieg kapitału, kryzys, równowaga). Ekonomia polityczna Marksa jest zasadniczo odmienna od ekonomii Smitha, Ricarda i innych. Do ekonomii klasycznej natomiast nawiązuje teoria akumulacji kapitału Marksa. Marks do tytułu swego głównego dzieła daje podtytuł "Krytyka ekonomii politycznej". "Krytyka" oznacza prawdziwe poznanie rzeczywistości. Marks posługuje się "pojęciami". "Pojęcie" dociera do osłoniętej zewnętrzna powierzchnią rzeczywistości. Nie oparta na "pojęciu" metoda stosowana przez naukę burżuazijną opisuje zjawisko jedynie powierzchnią nie docierając do istoty rzeczy. Ekonomia polityczna zajmuje się formami bogactwa, wytwarzaniem bogactwa. Formą są społeczne stosunki produkcji. Potrzeby i dobra stanowią materię produkcji. Towar aby był zrealizowany musi mieć wartość użytkową, jeżeli został już zrealizowany jego losy nie obchodzą już ekonomii politycznej. Smith podkreśla ogromne znaczenie (obok wartości użytkowej) wartości wymiennej będącej istotą produkcji i specyficzną formę bogactwa. W gospodarce socjalistycznej, w której celem jest zaspokojenie potrzeb, społeczną formą bogactwa nie jest nagromadzenie towarów, zysk, akumulacja, ale nagromadzenie wartości

użytkowych. Dla Marksa towar posiada wartość (określoną przez pracę) i społeczną wartość użytkową. Dla Smitha towar posiada wartość użytkową i wartość wymienną. Zarówno Marks i Ricardo byli zgodni co do twierdzenia, że wartość produktu jest określona przez część ogólnego zasobu pracy, która przeciętnie jest przeznaczona na wytworzenie jakiegoś produktu. Smith uważał, że wartość zależy od ilości pracy, jaką za dany towar otrzymuje się w wymianie. Marks w przeciwieństwie do współczesnej mu ekonomii burżuazycznej ujmując proces ekonomiczny z pkt. widzenia stosunków produkcji tzn. stosunków istniejących między ludźmi w procesie produkcji.

29. Zwrot w ekonomii polit. w latach 70 – tych XIX w. tzw. rewolucja jevonowska:

Zwrot w teorii ekonomii, jaki nastąpił w latach 70 – tych XIX w., określany jest rewolucją jevonowską (inaczej marginalistyczną lub kierunkiem subiektywistycznym). W rewolucji marginalistycznej można wyróżnić 3 szkoły, które pojawiły się niemal równocześnie: 1) Szkoła anglo-amerykańska (neoklasyczna) – jej założycielem był Jevons. Inni przedstawiciele to Marshall, Clark, Hicks. Jako jedyną z 3 szkół głosiła, że jest kontynuacją szkoły klasycznej, stąd nazwa. Rozszerzyła i uogólniła niektóre twierdzenia szkoły klasycznej; głosiła, że jej nauka jest odpowiednia dla wszystkich państw. 2) Szkoła austriacka (psychologiczna) – założyciel to Menger; inni przedstawiciele: Bohm – Bawerk, Wiesner, F. von Hayek. Była to szkoła rewolucyjna w zakresie myśli ekonomicznej, wszystko tworzone od nowa.

3) Szkoła lozańska (matematyczna) – jej mistrzem był Walras. Inny przedstawiciel to Pareto. Szkoła ta podjęła próbę stworzenia ekonomii czystej, ścisłej i logicznej na wzór nauk przyrodniczych. Wszystkie wymienione 3 szkoły mają wspólne następujące podstawy metodologiczne: 1) rachunek marginalny – rozumowanie oparte na analizie wartości krańcowych, a nie przeciętnych jak wcześniej; 2) analiza funkcjonalna (a nie przyczynowa – skutkowa); 3) subiektywizm – według szkoły marginalistycznej użyteczność ma charakter wyłącznie subiektywny i dotyczy konkretnej jednostki, w odróżnieniu od klasyków; 4) indywidualizm – marginaliści analizują postępowanie poszczególnych jednostek; 5) mikroekonomiczny pkt. widzenia – uznano motywy postępowania jednostki za pkt. wyjścia do podejmowania badań ekonomicznych. Uznano szczególnie jednostki za jedyny cel i za cel społeczeństwa jako całości; 6) 2 prawa Gossena: I prawo Gossena – prawo malejącej użyteczności krańcowej; wraz ze wzrostem konsumpcji użyteczność krańcowa maleje; prawo to dotyczy stosunku konsumenta do 1 dobra; II prawo Gossena – określa zachowanie konsumenta wobec wielu dóbr. Konsument maksymalizuje użyteczność; stojąc w obliczu wyboru między różnymi koszykami dóbr przy danym dochodzie i cenach – wybierze taki koszyk, kiedy wyrównają się użyteczności krańcowe wszystkich nabywanych dóbr. W rozważaniach wszystkich szkół pojawił problem mierzalności użyteczności. Wszystkie szkoły marginalistyczne uważały, że nie ma potrzeby mierzyć użyteczności. Pareto, pochodzący ze szkoły lozańskiej, obszedł ten problem przez mechanizm wyboru i mapę krzywych obojętności.

30. Szkoła austriacka. Szkoła austriacka sięga historią lat 70-tych XIX w. Określana jest jako nurt psychologiczny ekonomii subiektywistycznej. Główni przedstawiciele: Gossen, Menger, Wiesner, Mayer. **TEORIA WARTOŚCI:** - związek wartości a użyteczności i rzadkości dobra, -w procesie wymiany zachodzi ekwiwalentność z punktu widzenia subiektywnych odczuć osób wymieniających dobra, -prawa Gossena: pożytki płynące z kolejnych porcji dobra maleją wraz ze wzrostem zaspokojenia potrzeby; człowiek w dążeniu do maksymalnego zadowolenia musi dzielić dostępne mu ilości dobra między różne potrzeby, aby krańcowe pożytki były różne we wszystkich zastosowaniach; -subiektywna podejście Mengera: potrzeby możemy dzielić na klasy wg. stopnia ich ważności dla

poszczególnych osób, optymalne rozdysponowanie dostępnych zasobów wymaga wyrównania krańcowych przyrostów zadowolenia w każdym z dostępnych zastosowań, -wg Wiesnera oceną dóbr w zapasach rządzi prawo użyteczności. **TEORIA OCENY:** - wartość użytkowa ma 3 znaczenia: -pożyteczność dobra w realizacji celów człowieka, -cena czyli ilość innego dobra otrzymanego drogą wymiany, -cena odzwierciedla wartość wymienną. U schyłku działalności szk. austr. Mayer uznał, że wartość dobra (jego użyteczności) jest zależna nie tylko od ilości w danym zasobie dóbr, ale od ilości wszystkich pozostałych dóbr, pozostających w dyspozycji jednostki.

31. Narodziny i rozwój teorii gosp. konsumenta:szkoła austriacka, Jevons, Marshall, Pareto, Hicks. Lata 70te zaowocowały powstaniem kierunku subiektywistyczno-marginalistycznego. Za przedmiot badania uznano wyłącznie problemy racjonalnego gospodarowania dobrami rzadkimi. Ówczesni ekonomiści uważali, że klucza do zrozumienia procesów gospodarczych należy szukać w subiektywnych reakcjach podmiotów gosp. i stosunku człowieka do rzeczy. W świecie zjawisk gosp. wymaga się zrozumienia subiektywnych reguł oceniania korzyści przez jednostkę. Przedmiotem analizy jest jednostka gosp. i jej stosunek do dóbr rzadkich. Analiza ma charakter indywidualistyczny, mikroekonomiczny. Zakłada się, że zasady postępowania u człowieka w sferze zjawisk ekon. są stałe i niezmiennie w każdym czasie i miejscu. Przyjęto postulat oddawania funkcjonalnych zależności pomiędzy wielkościami ekon. Pierwszy zajął się tym JEVONS- celem jego było opisywanie gospodarki językiem matematyki. Następnie MARSHALL próbował połączyć ekon. klasyczną z osiągnięciami marginalistów. Zrywa się z nieerałą koncepcją analizy drobnotowarowej rozpoczynając od badania podaży i popytu jako sił bezpośrednio wyznaczających poziom cen. PARETO wraz z HICKSEM opracował własną teorię wyboru konsumenta. Użyteczność traktował jako wielkość niemierzalną. Przy określonym dochodzie i cenach znając preferencje (mapę obojętności), po wyznaczeniu jego ścieżki dochodowej (ograniczenia budżetowego) kwestia wyboru jest prosta. Konsument zmax. swoją użyteczność wybierając tę kombinację dóbr, która pozwoli mu osiągnąć satysfakcję. Pojęcie subiektywnej użyteczności zostało wyparte przez system preferencji. Wprowadzono pojęcia: efekt substytucyjny i ścieżka cen.

32. E. Bohm – Bawerka teoria procentu i zysku z kapitału:

W swojej teorii nawiązuje on do teorii wstrzemięźliwości N. W. Semora, wg której kapitalista nabywał tytuł do zysku przez wstrzymywanie się od konsumpcji, zysk jest więc wynagrodzeniem za wstrzemięźliwość. Podstawą teorii procentu B – B jest rozróżnienie dóbr teraźniejszych od dóbr przyszłych. Wsuwa on tezę, że istnieje prawo psychologiczne, na podstawie którego występuje nadwyżka wartości dóbr teraźniejszych w stosunku do dóbr przyszłych (tzw. agio). Jeśli np. w możliwości dysponowania określonym dobrem jest dziś subiektywnie oceniana wyżej o 5% niż możliwość dysponowania tym dobrem za rok, to istnieje agio wartości dobra teraźniejszego nad przyszłym, stanowi ono procent. Jeśli konsument miałby wyrzec się posiadania dobra obecnie za prawo do posiadania go za rok, poniosłby subiektywną stratę 5%. Podobnie jest z pieniądzem – pożyczkobiorca uzyskuje możliwość nabycia dóbr teraźniejszych w zamian za przyszłe ograniczenie, gdy będzie musiał spłacić pożyczkę, natomiast pożyczkodawca wyrzeka się dóbr teraźniejszych w zamian za przyszłe. Agio dóbr teraźniejszych nad przyszłymi jest zjawiskiem

indywidualnym. Rynkowa stopa % ustala się na poziomie równoznaczącym ilości zaoferowanych i potrzebnych dóbr teraźniejszych w zamian za przyszłe. O stopie % rozstrzyga więc stosunek popytu i podaży na rynku kapitałowym. Procent w ujęciu B – B jest zjawiskiem psychologicznym, całkowicie oderwanym od produkcji. Teoria procentu jest podstawą wyjaśniania zysku z kapitału. Kapitalista, który rezygnuje z natychmiastowego użycia dóbr (kapitału) na cele konsumpcyjne i przeznacza je na cele produkcyjne wymaga rekompensaty za okres oczekiwania między użyciem kapitału do produkcji a jego rezultatami. Rekompensatą za to oczekiwanie jest zysk od kapitału.

33. Kierunek równowagi ekonomicznej: A. Marshall i szkoła neoklasyczna; L. Walras i szkoła lozańska: Marshall- metoda równowag cząstkowych; uznał, że oprócz wpływu podaży i popytu na cenę dobra istnieją związki między cenami różnych dóbr (komplementarnych, substytucyjnych), cenami środków produkcji i czynników wytwórczych a cenami wytworzonych przez nie przedmiotów spożycia. Wszystkie te ceny dają poprzez mechanizm konkurencji do wzajemnego dostosowania się do siebie, a rynek dąży do stanu równowagi wszystkich wytworzonych na nim wielkości. Jest to stan równowagi ogólnej, czyli taki, w którym wszystkie wielkości rynkowe są do siebie wzajemnie dostosowane i nie wykazują tendencji do zmian. Dla Marshalla celem ostatecznym było opisanie równowagi ogólnej rynku, ale uważał że trzeba do tego dążyć stopniowo poprzez zbadanie wielkości zjawisk (ceny, podaż, popyt) występujących w ramach wolnego rynku. –teoria równowagi konsumenta (relacje użyteczności krańcowych konsumowanych dóbr = relacjom cen tych dóbr), konsument osiąga max użyteczności przy danym dochodzie; -równowaga przedsiębiorstwa (koszt krańcowy produkcji = utargowi krańcowemu; producent optymalizuje swój wynik finansowy); -rówm.ryunku (na rynku kształtuje się cena równowagi; ilość dóbr oferowanych = ilości dóbr konsumowanych) Do równowagi ogólnej Marshall zastosował met. równowagi cząstkowej, polegała ona na tym, że wyodrębnią się 1 rynek od reszty układu i bada sytuację na nim w zależności od rynków innych dóbr. Marshall w swoich badaniach wyodrębnił 4 okresy czasu: -okres rynkowy (b. krótki, podaż stała, nie ma oddziaływ. ceny na podaż); -okres krótki (przedsiębiorca może zareagować na zmiany cen, ale nie może zmienić rozmiaru zakładu produkcyjnego) -długi okres (wielkość zakładu może się zmienić, koszty są zamienne); -okres sekularny (bardzo długi, zmiany techniczne, liczby ludności). Okresy te mogą być odmiennie dla różnych gałęzi, ale zrozumienie współzależności czasu i popytu, prowadzi do zrozumienia co wyznacza cenę → im dłuższy okres tym większa rola podaży. L. Walras – uważał, że główny problem ekonomii to siły działające na rynku (podaż, popyt i wynikające z nich ceny). Odrzuca subiektywną teorię wartości, gdyż jest ona nieprzystdatna (subiektywna i niemierzalna). Szkoła lozańska uznawała istnienie DATY (np. „ustrój gospodarczy”) – są one kategoriami pozaekonomicznymi, są stałe. Interesowała się globalną podażą, popytem i cenami przy danych, stałych danych. Gospodarkę traktowała jak mechanizm naczyni połączonych – zmiana ceny 1 produktu wpływa na cenę innych dóbr. Walras mając dane daty chciał określić ilość dóbr, które zostaną wyprodukowane i ceny przy stanie równowagi. Zajął się bogactwem społecznym (ogół rzeczy materialnych i niematerialnych, ale rzadkich; są użyteczne w ograniczonej ilości). Bogactwo może być nabywane. Są to: -kapitały (dobra, które nie przestają istnieć po jednorazowym użyciu; -dochody (dobra spożywcza, ale nie tylko konsumpcyjne). Określił 3 grupy spoj: posiadacze kapitałów osobistych - sprzedają swoją pracę, kapitaliści, właściciele ziemscy. Często mówił o przedsiębiorcach (nabywają czynniki produkcji i tworzą dobra pośrednie: spożycia i kapitałowe). Ilość kapitału jest dana, istnieje układ cen określający stałą cenę równowagi (dopóki nie zmieniają się daty). Na gospodarkę nakłada się system cen, który uruchamia działania podmiotów dążące do max. zadowolenia. Co ustala ilość dóbr produkowanych,

zaoferowanych i pożądaných. Następuje później proces dostosowania cen, który prowadzi do równowagi. Gdy występuje max. wykorzystanie posiadanych czynników prod, równowaga na każdym rynku, oznacza to max użyteczności dla każdego użytkownika. Walras użył do opisu języka matematycznego, wiązało się to z ograniczeniami: opis statyczny aż do zmiany dat, założenia neutralności pieniądza, globalny popyt to suma popytów indywid.

34. Neoklasyczna teoria cen: A. Marshall. Teoria równowagi rynku, teoria popytu, teoria kosztów:

Teoria cen – podstawą jest próba połączenia w systemów w 1 rynek elementów subiektywistycznych z elem. tradycyjnej ekonomii angielskiej. Główny element teorii stanowi koncepcja podaży i popytu. Popyt, podaż i cenę Marshall traktuje jako wielkości wzajemnie od siebie zależne; nie występują między nimi związki przyczynowe – skutkowe, tylko funkcjonalne. Popyt i podaż oddziałują na cenę w takim samym stopniu. Wartość i cenę w równym stopniu określają czynniki leżące po stronie konsumpcji (popyt, użyteczność), jak też po stronie produkcji (podaż, koszty produkcji). Analizę procesów rynkowych prowadzi Marshall w warunkach doskonałej konkurencji. Cena rynkowa – rozumiana jako cena równowagi cząstkowej na 1 odrębnym rynku – ustali się jako wypadkowa działań niezależnych konkurentów. Cena rynkowa nie zależy tylko od popytu i podaży na rynku danego dobra. Istnieją związki między cenami różnych dóbr (subsytywicznych, komplementarnych), między cenami środków produkcji i czynników wytwórczych, a cenami wytworzonych przy ich pomocy dóbr konsumpcyjnych. Wszystkie te ceny poprzez mechanizm konkurencji, dążą do wzajemnego dostosowania się do siebie, a rynek dąży do równowagi wszystkich występujących na nim wielkości. Jest to stan równowagi ogólnej, tzn. stan w którym wszystkie wielkości rynkowe są do siebie wzajemnie dostosowane i nie wykazują tendencji do zmian. Do opisaną równowagi ogólnej należy dążyć stopniowo poprzez dokładne zbadanie zjawisk występujących na rynku pewnego dobra.

Podstawą teorii Marshalla jest teoria użyteczności krańcowej. Zakłada on, że użyteczność jest mierzalna i wyjaśnia ją na przykładzie rozwiniętej gospodarki towarowo – pieniężnej. Wprowadza on pojęcie ceny popytu, która jest ceną jaką konsument jest skłonny zapłacić za jednostkę dobra. Cena dobra zależy od stopnia już osiągniętego zaspokojenia danej potrzeby. Przez krańcową cenę popytu Marshall rozumie cenę, jaką konsument jest skłonny zapłacić za ostatnią jednostkę dobra. Krańcowa cena popytu = cenie rynkowej. Konsument zwiększa zakupy do momentu, gdy krańcowa cena popytu = cenie rynkowej. Cena rynkowa jest więc miarą użyteczności krańcowej danego dobra dla wszystkich nabywców. Prawo popytu Marshalla: wzrost ceny rynkowej → spadek popytu, zaś jej spadek → wzrost popytu. Z analizą popytu i ceny wiąże się pojęcie reńty konsumenta – jest to różnica między miarą użyteczności, jaką daje konsumpcja określonej ilości posiadanej dobra a kosztami jej zakupu.

Wprowadził też cenę podaży – stanowi ona łączny koszt użytych do wytworzenia towaru środków produkcyjnych czynników wytwórczych. O poziomie ceny rynkowej decyduje wzajemny stosunek cen popytu i podaży: -Pd > Ps – wzrasta prod. dóbr; -Pd = Ps – stan równowagi; -Pd < Ps – spada prod. dóbr.

36. Marshalla teoria równowagi makroekonom. (I = S) i wzrostu gospod: Równowaga ekonomiczna, gdy I = S, reguluje ją mechanizm plac (plac i st. %). Marshall zakładał, że równowaga występuje przy pełnym wykorzystaniu czynników wytwórczych. Zakładał również, że skłonność do inwestycji określają inne czynniki niż skłonność do oszczędzania, a także że I dostosowuje się do S poprzez st. %. W pkt. równowagi wyjaśniony zostaje mech. rynkowy i współzależność ceny, popytu i podaży. [rys] Na lewo od pkt. Z produkcia rośnie, na prawo produkcja maleje – abyzostała osiągnięta równowaga. Równowagę popytu i

podaży Marshall rozpatruje w krótkich i długich okresach. Analizując równowagę rynkową nie usunął statyczności swego systemu. Marshall wyróżnił 3 różne sytuacje rynkowe: -pierwszą wyznacza określony moment czasu (na rynku do głosu dochodzi popyt, a podaż jest stała); zrównoważenie popytu i podaży prowadzi do pewnej ceny bieżącej, odpowiadającej krańcowej cenie popytu; -druga rozgrywa się w krótkim okresie (możliwa jest zmiana rozmiarów podaży, ale przy tym samym aparacie wytwórczym; -trzecia w długim okresie (głos ma podaż kształtowana przez inwestycje, cena musi pokryć koszty stałe i zmienne); Poprzez wprowadzenie okresów krótkich i długich Marshall zapoczątkował dyskusję nad zagadnieniem dynamiki gospodarczej.

42. Ekonomia dobrobytu i jej rozwój. Twórcą tego kierunku, przeciwstawnego ekonomicce cen, jest Artur Cecil Pigou, wydał w 1912 r. "Bogactwo i dobrobyt". Główne założenia: nawiązanie do pewnych wątków ekon. klasycznej i filozofii utilitaryzmu - dążenie do uszczęśliwiania jak największej liczby ludzi -członków wspólnoty. Podstawowe pojęcie- "dywidenda narodowa" (część obiektywnego dochodu społeczeństwa -łącznie z dochodem otrzymywanym z zagranicy). Określeniem podobnym do "doch. nar." jest "strumień dóbr i usług" -zamknięty okresem 1 roku. Istnieje potrzeba umiarkowanej interwencji, jeżeli warunki wolnej konkurencji nie zapewniają stosownego i pożądanego powiązania dobrobytu społecznego z wielkością i stabilnością oraz strukturą podziału dywidendy narodowej. Renta konsumenta-biedniejszy uzyskuje więcej satysfakcji z zaspokojenia swej potrzeby. Pigou postulował podział dywidendy narodowej preferujący masy pracujące- wtedy dobrobyt w skali całego społ. byłby maksymalizowany i wybieralny korzystny wpływ na wzrost dochodu w przyszłym czasie. Dnar. tworzy się wyrównując krańcowe wydajności użytych zasobów-przy założeniu ich swobodnego przepływu i wolnej konkurencji. Wprowadził dwa nowe pojęcia:krańcowy prywatny produkt netto oraz krańc. społeczny prod. netto (potrzeba maksymalizacji kr. społ. prod. netto -np. przez zwalczanie monopolu przez państwo). Przy dzieleniu dywidendy ze szczególnym uwzględnieniem biedniejszych warstw społ. istnieje potrzeba na interwencję państwa (bezpśrednia- nacjonowanie konsumpcji, pośrednia-przeniesienie siły nabywczej z warstw zamożniejszych na biedniejsze). Bezrobocie powinno być likwidowane drogą obniżania płacy -Pigou radził obniżyć cenę czynnika produkcji będącego w nadmiarze. **NASTĘPCY:** nowa ekonomika dobrobytu-lata wielkiego kryzysu, II wojny i po. **J.R. Hicks-** próbował zbudować dynamiczną teorię równowagi, ale: chociaż krzywe preferencji indywidualnego konsumenta mają pewne znaczenie praktyczne, to krzywe pref. zbiorowych są spekulacjami myślowymi. **A.P. Lerner-** polityka społeczna w warunkach II wojny św. i w okresie rekonstrukcji. Konieczność interwencji państwa (i zatem tworzenie gosp. mieszanej), kontrolującej i przeciwdziałającej szkodliwym praktykom monopolu powodujących, że ceny kształtują się na poziomie wyższym niż krańc. spoj. korzyść.

43. Młodsza szkoła historyczna: metoda badań i ideologia społeczna. Tzw. spór o metodę Schmoller-Menger. Szkoła historyczna powstała w Niemczech, w latach 40. XIX w. jako reakcja przeciw D. Ricardo. Młodsza szkoła historyczna powstała w latach 70. -równocześnie z powstaniem kierunku subiektywistyczno-marginalnego. Przedstawiciele: Schmoller, Wagner, Weber zarzucał ekon. teoretycznej, że jest zbyt abstrakcyjna. Zamiast rozwijania ekonomii postulowali przeprowadzanie badań z zakresu historii gosp. METODA BADAŃ: Przedstawiciele tej szkoły uważali, że rozwojem każdego kraju rządzą inne, specyficzne i jemu tylko właściwe reguły i prawidłowości a nie ogólne prawa ekon. o powszechnej mocy obowiązującej. Prawa ekonom. zależą ściśle od czasu i miejsca, stąd ekon. polit. nie może być nauką teoretyczną, tylko nauką historyczną. Przedstawiciele historyczny stawiali zarzut ekon. teoret. nadmiernego rozbudowania analizy abstrakcyjnej i stosowanie metody dedukcji. Analizie

abstrakcyjnej przeciwstawiali empiryzm, opis połączony z elementami klasyfikacji i metodą indukcji (wyciąganie wniosków na podst. faktów empirycznych). **Schmoller:** 1) założenia metodologiczne, 2) opis zasobów(ziemia, ludzie, technika), 3) opis rozwoju ustroju społeczno-gospodarczego, 4)opis procesu obrotu dóbr i podziału dochodów, 5) analiza rozwoju całokształtu życia gosp. Założenia: zjaw. gosp. należy rozpatrywać zawsze łącznie z pozostałymi zjaw. życia społ; rozpatrywać dział. gosp. na tle wszelkich innych działań i zachowań. Krytyka szkoły klasycznej: uleganie złudzeniom, polegającym na przenoszeniu praw fizycznych na grunt zjawisk społ. i nadawanie im cech uniwersalnych. (Później zgadzał się na istnienie praw uniwersalnych, ale ograniczonych w czasie i dot. tylko pewnego jednego zjawiska). Metody badań szkoły hist.: 1) od obserwacji do opisu (bez wstępnej hipotezy) - klasyfikacji zjawisk i tworzenie odpowiednich pojęć, 2) uogólnienie pewnych szeregów zjawisk i ich grup oraz wyjaśnienie przyczynowe i sformułowanie pewnych ograniczonych prawidłowości. Gospodarka narodowa- rozpatrywana jako całość złożona z elementów otoczenia, zasoby ludzkie, technika. Wprowadza pojęcie "organów"- instytucji, części składowych gospodarki wynikających z więzi społecznych (gospodarstwa rodzinne, więzi ludzkie). Państwo jest powołane do łagodzenia sprzeczności klasowych, interwencji w stosunki produkcji, ochrony interesów kraju przed konkurencją zewn.SPÓR O METODĘ SCHMOLLER -MENER (ze szkoły austriackiej) Spór dotyczył istoty ekon. polit. jako nauki i podstawowych założeń metodologicznych. Menger bronił teoretycznego, abstrakcyjnego i dedukcyjnego charakteru ekon. polit. Zadaniem ekon. jest formułowanie ogólnych praw, które mają ogólne zastosowanie.Punktem wyjścia ekon. teoret. są psychiczne właściwości jednostki ludzkiej jako konsumenta. Schmoller zwraca uwagę na historyczną zmienność życia gosp.i prawidłowości ekonom. oraz na znaczenie społecznego punktu widzenia na zjawiska i procesy gosp. Krytyka teorii Mengera miała ujemną stronę: - Schmoller. odrzucał możliwość formułowania ogólnych praw gosp., - gubił cechy szczególne ekon. polit. i zacierał granicę między ekonomią jakąś a jakąśtam -niewyraźnie, sorry! IDEOLOGIA SPOŁECZNA: Młodsza szk. hist.rozwijała się po 1870 r., czyli po zjednoczeniu się Niemiec odgórnie dzięki Prusom i po zwycięstwie nad Francją. Dokonuje się wówczas ogromny postęp gosp. w Niemczech. Decydującą rolę odgrywało junkierstwo i burżuazja ale wzrasta także siła klasy robotniczej -kwestia robotnicza stała się powszechnym tematem. Państwo niemieckie podjęło więc realizację określonego programu polit. - gosp. Wprowadzono w życie:-zakaz działalności org. robotniczych,-elementy polit. socjalnej: ubezpieczenia i ustawodawstwo fabryczne. W 1872 r. przy udziale G. Schmollera utworzono Zw. Polit. Socjalnej, skupiający prof. ekonomii i nauk społ. Ideą Związku była wiara w możliwość rozwiązywania problemów społ. przez państwo w drodze reform. Główne elementy programu zw. to: -propagowanie ustawodawstwa fabrycznego, -rozwoj robotniczych ubezpieczeń, -spółdzielczość spożywców, -spółdzielczość mieszkaniowa, -sądy wzajemne w sporach między robot. a kapitalist., -działalność chrześcijańskich zw. zawod. Profesorski ruch reform społ. zyskał nazwę socjalizmu pruskiego lub socjalizmu państwowego.

44. T. Veblena teoria ekonomiczna: krytyka ekonomii neoklasycznej i teoria rozwoju gosp. Veblen był twórcą instytucjonalizmu (lata 20. XXw.) i krytykiem subiektywizmu. Uważał, że w teorii nie należy rozpatrywać konsumenta oderwanego od społeczeństwa, ponieważ na kształt konsumpcji mają wpływ określone wzorce społ. O modelu konsumpcji rozstrzygają pewne zwyczaje, normy w danej grupie społecznej (człowiek nie akceptujący modelu swojej grupy jest wyobcowany). Konsumpcja -to zjawisko społ. określone a nie indywidualne gusty. W konsumpcji Veblen przywiązuje wagę do nawyków (np. wywodzących się z domu). Veblen jest przeciwnikiem indywidualizmu, przeciwnik mikroekonomicznego punktu widzenia. Według

niego jednostka jest zawsze społecznie uwarunkowana. Teoria rozwoju kapitalizmu-podstawą tej teorii jest sprzeczność pomiędzy technologią a instytucjami gospodarczymi. Motywem rozwoju gosp. są technologia (jej dynamiczna tendencja) oraz wrodzony ludziom instynkt dobrej roboty i postępowej wiedzy. Technologia to: jakości wyposażenia technologicznego, kwalifikacje i wiedza. Technologia jest zespolona z systemami instytucji. Technologia spełnia rolę czynną, a instytucje idą w ślad za zmianami technologii. Nowa technologia wywołuje konieczność zmian myślowych -tu właśnie powstaje sprzeczność pomiędzy technologią a instytucjami. Teoria rozwoju gospodarczego ma zastosowanie w monopolistycznej fazie kapitalizmu. Czynniki technologiczne reprezentuje "świat przemysłu", czynnik instytucjonalny -"świat interesu". Występuje sprzeczność tych dwóch światów "świat przemysłu" reprezentuje realny kapitał przemysłowy a "świat interesu" - kapitał pieniężny. Ruchy tych kapitałów są współzależne, lecz reguły zmian są tu odmienne. W rozbieżności ruchów obu kapitałów Veblen widzi przyczynę "kryzysów ekonomicznych". KRYTYKA MARGINALIZMU: przedmiotem krytyki był neoklasycyzm, zwłaszcza teoria Clarka -neoklas. używa i bazuje na pojęciach, które już w nauce zostały odrzucone. Współczesna nauka jest głównie ewolucjonistyczna. Przedmiotem badań nie jest zjawisko, stan ale proces -dlaczego zjawiska ulegają zmianom i idą w określonym kierunku. KRYTYKA HEDONIZMU: zasady postępowania homo economicus. Tw. o dokonywaniu przez człowieka świadomej kalkulacji przyjemności i przykrości, aby zmax. zadowolenie i szczęście jest błędne, bo: -uważa się, że działą pod wpływem okoliczności i bodźców zewn., ale owe czynniki zewn. go nie zmieniają, -uważa się, że natura człowieka jest zjawiskiem jednostkowym, a nie społecznym, że nie zależy od charakteru więzi społ. KRYTYKA SUBIEKTYWNEJ TEORII POPYTU: w której zakłada się, że konsument zawsze zachowuje się racjonalnie i jego celem jest max. zadowolenia. Veblen mówi, że podstawą wyboru konsumenta jest tradycja, są zwyczaje. Ponadto popyt konsumpcyjny kieruje się pewnymi społecznymi prawidłowościami konsumpc. Zwyczaje i nawyki nie tkwią w naturze ludzkiej, ale są wynikiem obcowania społecznego. Wszystkie zmiany w życiu gosp. wynikają ze zmian nawyków myślowych, ich przyczyn należy szukać w zjawiskach społecznych, w sposobach zachowania się grup społ. Dlatego punktem wyjścia badań ekon. powinno być nie badanie gosp. jednostki lecz owe powszechnie uznane reguły i zasady postępowania -instytucje. Instytucje to zespoły nawyków działania i zwyczajów oraz sposobów myślenia, które zostały uświęcone przez długoletnią praktykę i powszechne uznanie w danej grupie społ. np. własność prywatna, pieniądz, system cen, formy org. przemysłu, rynku kapitałowego itp. Instytucje są stabilne, ale podlegają zmianom, które są wyrazem postępu społecznego w tym zakresie technologii. Podstawowe dla Veblena znaczenie ma sprzeczność między technologią a zespołem instytucji, a jej przejawem jest sprzeczność między "światem przemysłu" a "św. interesu". Wynika ona stąd, że w tych dwu różnych i odizolowanych od siebie grupach występują odmienne motywy, cele i normy postępowania. Motywem pierwszego jest motyw techniczno-organizacyjnego postępu produkcji, zaś drugiego -zysk.

45. Neoinstytucjonalizm: J.K. Galbraith i W.W. Rostow.

Neoinstyt. - określany jako nurt współczesnej burżuazyjnej myśli ekon., kontynuację myśli veblenowskiej. **J.K. Galbraith** - dostrzegał możliwość interwencji państwa w gospodarce opowanej przez oligopolę. Według niego tradycyjn. koncepcja nierównowagi była już nieaktualna. Wielkie organizacje i państwa mogą z powodzeniem prowadzić grę gospodarczą. Znacząca rola państwa, zrzeszenia konsumentów i dostawców w likwidowaniu niedostatków współczesnego kapitalizmu. Wg niego kapitalizm amerykański rozwiązał już problem max. produkcji dóbr, do rozwiązania ma problem uzupełnienia jej produkcją usług publicznych niezbędnych dla prawdziwego dobrobytu. Z ducha veblenizmu wywodzi się koncepcja **XXXXXXXXXX** czyli nowej instytucji społecznej współczesnego kapitalizmu, odpowiadającej relcom grup menedżerskich z ich zasobami doświadczenia, talentów i wiedzy. **W.W. Rostow** lansuje koncepcję 5 stadiów rozwoju społ. Siły motoryczne przechodzenia do wyższych stadiów rozwoju pozostają nieznane. 1) stadium: gosp. tradycyjna - słabe rolnictwo i reprodukcja prosta, 2) stadium: pojawienie się handlu i przemysłu, nauki i techniki, nowych struktur instytucjonalnych, 3) stadium - pchnięcia, zrywu czy też startu /przypadkowy detonator - np. odkrycia, rewolucja/ 4) stadium - dojrzała gospodarka /dominacja przemysłu ciężkiego/, 5) stadium -masowa konsumpcja. Kryterium wzrostu zaawansowania rozwoju gosp. jest technologia.

nico lepsza wersja II: John K. Galbraith - uważa współczesny kapitalizm za zdrowy system gosp. Zanik konkurencji związany z powstaniem korporacji i monopoli zmienił tradycyjny mech. funkcjon. systemu, ale nie naruszył jego efektywności. Jest to wynikiem powstania "siły równoważącej" -w postaci zrzeszeń nabywców i sprzedawców, która przeciwdziała sile monopoli. Siła równowaząca" - zrzeszenia konsumentów, farmerów, zw. zawod., wspomagana przez państwo zapewniają właściwe funkcjonowanie gospodarki. "Siła równ" zastąpiła mech. tradycyjnej konkurencji. Galbraith- "The Affluent Society" (Spół. obfitości) -zajmuje się analizą niedostatków amer. kapitalizmu. Silny wpływ T. Veblena. Atakuje głównie nawyki i myślenia i "mądrości konwencjonalne". amer. społeczeństwa, które jest pod wpływem XVIII XIX wiecznych teorii ekon. niedostatku. Tymczasem społ. am. jest społ. obfitości. Am. gosp. jest jednak wciąż zafascynowana problemem max. produkcji i bogactwa Wraz ze wzrostem produkcji nie idzie jednak ,zdaniam Galbe. ,powszechny dobrobyt ani dalej niezaspokojone potrzeby w sferze usług publicznych -nieodpłatnych lub częściowo płatnych. Usługi te powinno świadczyć państwo."System przemysłowy" We współczesnym kapitalizmie ,w następstwie nowoczesnej technologii, powstaje struktura nowoczesnego systemu przemysłowego" -powstają wielkie korporacje, dynamiczne technicznie, dobrze zorg. Te korporacje kontrolują gospodarkę nowoczesnych uprzem. krajów. Są one wytworem nowocz. technologii. Nadrzędnym celem dla korporacji jest wydłużanie horyzontu czasowego dział. gosp. W korporacji dirżalęj rośnie znaczenie 4 czynnika prod. -kadry menedżerskiej. Kadra ta przejmuje kierownictwo działalności gosp. w nowoczesnym świecie. Jest to "technostruktura" W korporacjach rośnie znaczenie technologii. Rozwój planowania jest związany z ograniczaniem władzy rynku nad korporacjami. Korporacje dojrzałe są na tyle silne, że są w stanie ustalać ceny- stabilne i zapewniające zbył produkcji w dł. okresie oraz rozwój korporacji. Celem korp. powinna się stać ekspansja prod. i dalszy rozwój, a nie max. zysku. Korp. uzyskują coraz większą pomoc ze str. państwa, które realizuje dzięki temu swoje cele: stabilizacja i ekspansja gosp., rozwój oświaty, postęp techn., obronę nar. Symboliza państwa i korpor. zawiera jednak pewne sprzeczności, które mają wpływ na dalszy rozwój,- państwo jest największym konsumentem, jednak nie stosuje planowej gosp. państwowej, co zaleca Galbraith. **Walt W. Rostow** -teoria "startu" do samoczynnego wzrostu gosp. Dla przejścia od

okresu niedorozwoju do samoczynnego wzr. konieczne jest przekroczenie pewnego progu. To wymaga inwestycji, które wywołają wzrost doch. realnego /1 mieszk. Ten pierwszy wzrost zmienia radykalnie technikę produkcji i podział dochodu, które utrwalają skalę inwestycji i tendencję wzrostu produkcji. Początek startu wiąże się zawsze z jakimś silnym bodźcem zewn. np. rew. polityczną, wojną, postępem techn. W procesie przemian występuje wówczas skok wyrażający się we wzroście udziału inwestycji w DN, w rozwoju przemysłu, migracji ludn. ze wsi do miast. Na koncepcji warunków realizacji "startu" zaciążyła także jego próba klasyfikacji instytucjonalnych warunków wzrostu, sprowadzająca się do 6 kategorii skłonności, wyznaczających rozmiar wzrostu (skł. do rozwoju nauk fiz. i społ. ; do posługiwania się nauką w celach ekon.; do podejmowania innowacji.) Rostow określił także 5 stadiów jakie przechodzi kraj w procesie wzr. gosp. (społ. tradycyjne, stad. warunków przygotowania do startu, st. startu, st. osiągnięcia dojrzałości, st. wysokiej konsumpcji masowej) Podstawowym kryterium periodyzacji jest realizowana stopa inwestycji. Rostow pojął całkowicie rolę stosunków własnościowych i powiązanych z nimi stos. prod. w rozwoju gosp. Autor w oparciu o swój schemat pragnie dowieść, że kraje słabo rozw. mogą w każdej chwili powtórzyć nieco tylko zmodyfikowaną drogę rozwoju krajów kapitalist. W zw. z koncepcją "startu" pozostały jeszcze pozaekonomiczne -socjol., oświatowe aspekty inicjowania wzrostu. Powstaje teza, że problemy wzrostu nie sprowadzają się wyłącznie do akumulacji i inwestowania. Ważną rolę odgrywa także: psychiczne nastawienie ludności, jej stosunek do industrializacji, wola wyrwania się ze stanu zacofania.

47. Teoria niedoskonałej konkurencji: J. Robinson, E. Chamberlin. Podstawowym założeniem jest teza, że producent nie może lokować na rynku nieograniczonej produkcji po danej cenie. Dążność do sprzedaży zwiększonej produkcji w normalnych warunkach bez oddziaływania na rozmiary popytu musi być zrekompensovana obniżeniem ceny. Tak więc każde niemal przedsiębiorstwo oddziałuje na cenę, po której realizuje swoją produkcję, a więc w istocie zajmuje na rynku pozycję monopolistyczną. Uzasadnieniu tej tezy służy sformułowanie warunków, przy których konkurencja mogłaby działać tak idealnie jak sobie dawniej wyobrażano. Wymienia się zazwyczaj następujące warunki określone jako konkurencja czysta lub doskonała: -rozproszenie popytu i podaży, -pełna płynność popy. i pod., -pełna znajomość stanu rynku i ze strony sprzedawcy i nabywcy. Pełna realizacja doskonałej konkurencji staje się we współczesnym świecie niemożliwością. Ch. i R. na pierwszy plan wysuwają zjawiska ze strony rynku a nie ze str. stosunków produkcji. Zwracają uwagę na np. pozycję drobnego sklepikarza czy rzemieślnika (np. jedyny sklep w okolicy) czy specjalnymi warunkami (elegancja i szybka obsługa) lub niedorodność dóbr. Celowi temu służy wyposażenie towaru w znak firmowy, markę, która ułatwia za pomocą reklamy powiązanie określonego grona konsumentów z danym artykułem ("jedynie aspiryna Bayera ma rzeczywiste właściwości lecznicze"). W tych warunkach cena przestaje być wielkością daną, niezależną od polityki zbytu danego przedsiębiorstwa lub kupca. Ma on pewne grono faktycznych i potencjalnych nabywców, a rozmiary zbytu będą uzależnione od prowadzonej przez niego polityki cen. Większy zbył może osiągnąć (przy niezmiennym popycie) obniżając cenę na towar, natomiast wysoką cenę może osiągnąć poprzez ograniczanie rozmiarów produkcji. Oplacalne staje się w niektórych wypadkach ograniczanie rozmiarów produkcji i w ten sposób zwiększa się masę zysku wskutek utrzymania ceny na wyższym poziomie. Teoria konkurencji niedoskonałej zbliża się do zrozumienia istotnej prawdy gosp. monopolist. ze swej strony dążącej do windowania cen i ograniczanie produkcji w celu realizacji max. zysków. W tej sytuacji równowaga przedsiębiorstwa (zrównanie utargów krańcowych z kosztami krańcowymi) ustala się w innych warunkach niż w konk. dosk. *rysunek: MR=MC gdzie krzywa*

MR jest 2 razy bardziej stroma niż krzywa ceny produktu. Max zysku otrzymuje przedsiębiorstwo wytwarzające OA jednostek towaru, przy czym następuje zrównanie kosztów krańc. z MR (MC=MR w punkcie Cournota, AB jest ceną zapewniającą przedsiębiorstwu najw. zysk.) Każde rozmiary produkcji większe od OA zmniejszają rozmiary zysku, ponieważ każda dodatkowa jednostka produktu zwiększa koszty bardziej niż wpływy (MR byłby już bowiem niższy od MC).

48. Keynes i Keynesizm a ekonomia neoklasyczna: Keynes zrywa z metodą mikroekonomii. powraca do badania wielkości globalnych, rozpatrywanych w skali gospodarki narodowej. Nie interesują go krańcowe przychody i koszty poszczególnych jednostek gosp. ale wielkości zagregowane, takie jak: inwestycje, oszczędności, konsumpcja, DN. Usiłuje zbadać nie zasady postępowania przedsiębiorstwa, konsumenta, ale wyjaśnia, jak dochodzi do ukształtowania się różnych zmiennych, mających znaczenie dla działalności gospodarki. To co jest prawdziwe dla jednostki, nie zawsze jest słuszne dla całej gosp.; Keynes zrywa z założeniami ekonomii marginalistycznej która nawet do wielkości globalnych dochodziła w oparciu o metodę mikroekonom. (równowaga ogólna w szkole lozańskiej). Dla marginalizmu właściwe było traktowanie zależności gospodarczych przede wszystkim jako zależności typu funkcjonalnego (samoustałająca się równowaga). Wg Keynesa podstawowe wielkości ekonomiczne podstawowe wielkości ekonomiczne powiązane są związkami przyczynowo —skutkowymi (zmienne zależne i niezależne). Wg Keynesa gospodarkę wolnorynkową cechuje trwała tendencja do niepełnego zatrudnienia czynników produkcji, zwłaszcza siły roboczej. Odrzuca prawo rynku Say'a. Analiza gosp. rynkowej (przy niepełnym zatrudnieniu i wykorzystaniu kapitału) prowadzona jest w warunkach elastycznej podaży dóbr przemysłowych, ceny są sztywne, gospodarka jest ograniczona poprzez wielkość popytu, a nie przez wielkość zasobów. Zmiany w wielkości dochodu utrudniają nie oszczędności a wydatki inwestycyjne. Keynes przyjął autonomiczny poziom wydatków inwestycyjnych i pokazał w jaki sposób za pomocą mnożnika inwestycji będą generowane oszczędności potrzebne do sfinansowania inwestycji. Keynes eksponuje niepełne reinwestowanie oszczędności, niedobór efektywnego popytu na produkcję. Kapitalizm wolnorynkowy cierpi więc na niedostatek inwestycji i nie jest w stanie zapewnić pełnego zatrudnienia. Dopuszczalny u Keynesa jest deficyt budżetowy.

49. Model teoretyczny Keynesa: czynniki określające wielkość doch. nar. i zatrudnienia. (Zmienne zależne i niezależne) Model Keyn. jest modelem krótkiego okresu. Keyn. zakłada, że w krótkim okresie zdolności wytwórcze gospodarki są dane. Próbuje więc wyjaśnić od czego zależą stopień ich wykorzystania, a więc od czego zależy poziom doch. nar. W modelu Keyn. występują następujące zmienne: (1) zależne: doch. nar.(Y), konsumpcja(C), oszczędności(S), inwestycje(I), zatrudnienie(N); wielkość tych zmiennych zależy od zmiennych niezależnych; (2) niezależne: psychologiczna skłonność do konsumpcji (C/Y), krańcowa rentowność kapitału i stopa procentowa.

Psychologiczna skłonność do konsumpcji jest wg. Keyn. w krótkim okresie i przy danej wysokości dochodu względnie stała. Skłonność do konsumpcji jest większa przy dochodach niższych; maleje wraz ze wzrostem dochodu. Dopełnieniem skłonności do konsumpcji jest skłonność do oszczędzania ($\Delta S/\Delta Y = 1 - \Delta C/\Delta Y$). Krańcowa skł. do oszcz. wzrasta w miarę wzrostu dochodu. Psychologiczna skłonność do kons. i psych. skł. do oszcz. decydują o rozmiarach bieżącej konsumpcji i o rozmiarach oszcz., jakie powstają w społeczeństwie. Natomiast o rozmiarach inwestycji decydują: -krańcowa rentowność kapitału, -stopa procentowa. Krańcowa rentow. kapit. to spodziewana rentowność podejmowanych przez przedsiębiorcę inwestycji, która opiera się na rentowności krańcowych nakładów kapitału funkcjonujących w danym okresie. Stopa proc. to koszt użycia kapitału. Na inwestycje można zdecydować się dopiero wtedy, gdy procent płacony przez przedsiębiorcę będzie wynosił mniej niż to, co ma on nadzieję uzyskać dzięki inwestycjom. Wzajemny związek między zmiennymi zależnymi i niezależ. w modelu Keyn. można przedstawić na schemacie: **OSZCZĘDNOŚCI SKŁ. DO KONSUMPCJI ZATRUDNIENIE DOCH. NAR. KONSUMPCJA KRAŃC. RENTOW. KAPIT.**

INWESTYCJE STOPA PROCENTOWA (zmienne zależne) (zmienne niezależne) Zdaniem Keyn. w krótkim okresie rozmiary produkcji, a więc i dochodu nar. oraz zatrudnienia są określone przez rozmiary popytu globalnego społeczeństwa, a ten określony jest przez wydatki społeczeństwa (wydatki konsumpcyjne i inwestycyjne). Wydatki konsumpcyjne są stabilne w krótkim okresie, ale wydatki inwestycyjne nie są stabilne. Społeczeństwo może wydać na inwestycje mniej lub więcej niż zdołało zaoszczędzić. Jeżeli wyda mniej - globalny popyt zmniejszy się w stosunku do okresu wyściowego, zmniejszy się też produkcja i dochód narodowy. I odwrotnie. **50. Równowaga ekonomiczna w ujęciu J.M. Keynesa.** Keynes prezentuje nowe ujęcie równowagi ekonomicznej i sił ją wyznaczających w porównaniu z poprzednimi szkołami ekonomicznymi. Odrzuca pogląd, że stan równowagi między globalnym popytem a podażą musi się łączyć z pełnym wykorzystaniem czynników produkcji i że gospodarka automatycznie dąży do osiągnięcia takiego stanu. Według Keynesa w gospodarce nie działają siły prowadzące do ustalenia się stanu równowagi przy pełnym wykorzystaniu czynników produkcji. Równowagą ekonomiczną jest dla niego tylko równowaga pomiędzy globalną podażą a globalnym popytem, ale może się ona ustalić przy różnych stopniach wykorzystania zdolności wytwórczych gospodarki. Po stronie podaży globalnej mamy: $Y^S = C1 + S$, ($C1$ - wydatki konsumpcyjne w czasie $T=1$). Po str. popytu globalnego mamy: $Y^D = C2 + I$. Równowaga ekonomiczna zachodzi, gdy: $Y^S = Y^D \Rightarrow C1 + S = C2 + I$ przy warunku $C1 = C2$ w krótkim okresie otrzymuje: $\Rightarrow S = I$ Równość oszczędności i inwestycji jest niezbędnym warunkiem ustalenia się równowagi ekonomicznej. Zakłócenia tej równowagi prowadzą do stanu nierównowagi w gospodarce. Jeżeli: 1) $I > S$ tzn. efektywny popyt jest większy od efektywnej podaży; w gospodarce powstaje stan ożywienia koniunkturalnego, 2) $I < S$ to w gospodarce zarysowują się objawy depresji gospodarczej. **52. Teoria koniunktury oparta na mnożniku zasadzia przypieszenia (model Samuelsona-Hicksa).** Jest to próba wyjaśnienia przyczyn cyklu koniunkturalnego. Model S-H rozwija tezę sformułowaną przez Keynesa. Teoria jest oparta na uogólnieniu wpływu mnożnika i zasady akceleracji na przebieg cyklu kon. W modelu tym zakładamy, że inwestycje autonomiczne są niezależne od bieżącego poziomu działalności gosp. Obok inwestycji autonomicznych w modelu występują inwestycje indukowane. Inw. auton. powtarzają się jako wielkość stała. Inw. induk. - wywołane przez zmiany poziomu DN i konsumpcji. Są one zależne od stopnia zmiany tych

wielkości globalnych i znajdują swój wyraz w zasadzie przyspieszenia. W modelu występuje dochód globalny obliczony jako suma wydatków konsumpc. i inwestyc. (auton. i induk.) Konstrukcja modelu oparta jest na wielkościach krańcowych a więc na przyrostach powyżej danego poziomu, który w okresie wyjściowym osiągnęła konsumpcja, inwestycje i DN. Przyrost ten jest wywołany występowaniem czynnika egzogenicznego-inwest. autonom., które w początkowym okresie ... dochód o swoją wartość. W okresie następnym występują już efekty mnożnikowe, które prowadzą do wzrostu konsumpcji. Wzrost popytu kons. wywołują inwest. indukowane, konieczny jest bowiem wzrost potencjalnej produkcji. Rozmiar inwestycji indukowanych zależy od współczynnika kapitałowego który w modelu jest wielkością stałą. Zmiany w rozmiarach konsumpcji i inwestycji induk. pociągają za sobą zmiany w dochodzie globalnym .W okresie I inwestycje autonom. zwiększają dochód globalny tylko o swoją wartość, czyli $\Delta Y = \Delta I = 100$. W okresie następnym jak wynika z założenia konsumpcja wzrasta o połowę przyrostu dochodu w okresie poprzednim a inwestycje indukowane o podwójną wysokość różnicy między konsumpcją tego okresu a kons. okresu poprzedniego. Model ten jest jednak odległy od rzeczywistości gospodarki kapit. Operuje nierealnym założeniem pełnego wykorzystania mocy wytwórczych, stałym współczynnikiem krańcowej skłonności do konsumpcji i przysp. *Podsumowując*: założenia: inwestycje autonom. = constans → czynnik egzogeniczny., inwest. indukowane ← poziom DN, ← poziom konsumpcji (czyli patrz zasada przyspieszania). Dochód globalny = suma(wydatki konsumpc., wyd. inwestyc-także autonomiczne i indukowane).. I okres → inwestycje autonomiczne zwiększają doch. glob. tylko o swoją wartość., II okres → konsumpcja wzrasta o 1/2, inwestycje induk. wzrastają o podwójną wysokość różnicy między konsumpcją tego okresu a poprzedniego. **Teoria mnożnika Keynesa.** Zmiany w rozmiarach inwestycji prowadzą do wielokrotnionych zmian w rozmiarach DN. Wzrost inwestycji - popytu - produkcji, dochodu i zatrudnienia $\Delta Y = k \cdot \Delta I$. k- współczynnik mnożnika inwestycyjnego (w jakim stopniu zmiany w rozmiarach inwestycji oddziałują na zmiany dochodu). $k = \Delta Y / \Delta I$; $\Delta Y = \Delta I + \Delta C$, stąd $\Delta I = \Delta Y - \Delta C$; $k = \Delta Y / (\Delta Y - \Delta C)$; $k = 1 / (1 - \Delta C / \Delta Y)$ gdzie $\Delta C / \Delta Y$ to krańcowa skłonność do konsumpcji. Czyli wielkość mnożnika inwest. zależy od tej wielkości, Mnożnik działa też w dół. Jeżeli rozmiary inwestycji ulegną zmniejszeniu to DN zmniejszy się w sposób wielokrotniony. Tak więc stabilizacja wydatków inwestyc. zapewni stabilizację dochodu i zatrudnienia , natomiast jakakolwiek ich zmiana prowadzi do wielokrotnionych zmian w DN, zatrudnieniu w tym samym kierunku. Mnożnik służy Keynesowi do badania popytowych efektów inwestycji, ich wpływu na kształtowanie się rozmiarów globalnego popytu oraz DN i zatrudnienia. I szlus.

53. Keynesowskie modele wzrostu gosp. (domar i Harrod) a teoria J.M. Keynesa. Teorie te szerzej zajmują się wpływem inwestycji na procesy gosp. Dla Keynesa inwestycje były przede wszystkim czynnikiem tworzącym popyt. Zajmował się krótkim okresem i nie zajmował się wpływem na zależności produkcyjne. Wpływ ten można badać w dłuższym okresie. Synteza podażowych i popytowych efektów inwestycji. Odejście od statyki Keynesa do dynamiki - keynesowska równowaga czasu krótkiego nie musi prowadzić do równowagi w okresie długim. Wzrost inwestycji, który u Keyn. przywracał równowagę w długim okresie prowadzi do rozszerzenia zdolności prod., może okazać się przyczyną nierównowagi o ile dochód społ. nie będzie proporcjonalnie wzrastać. W tych modelach różnie liczba ludności, DN, popyt oraz majątek produkcyjny społ. DOMAR: Najważniejsze założenie: gospodarka w okresie wyjściowym osiągnęła już stan pełnego wykorzystania zdolności wytwórczych i problem sprowadza się do określenia warunków utrzymania tego stanu w procesie wzrostu gosp. Podstawowy warunek równowagi: zrównoważony..... zdolności produkcyjnych wywołanych

inwestycjami oraz wzrost dochodu wydatkowanego, który umożliwił realizację zwiększonej produkcji. Pytanie, jakie przyczyny mogą doprowadzić do tego, że dochód nie będzie rósł proporcjonalnie do wzrostu mocy produkcyjnych. Odpowiedzi dostarcza teoria mnożnika -wzrost dochodu jest funkcją przyrostu inwestycji, jeśli inwestycje dzisiejsze są równe wczorajszym, to dochód dzisiejszy będzie równy, a zdolności prod. będą rosły- rozbieżność między rosnącym potencjałem wytwórczym a doch. nar. $\Delta I = I$ -razy sigma, $\Delta Y = \Delta I \cdot k$; $\Delta Y = \Delta I \cdot 1/2$ -KSO ; $\Delta I \cdot 1/\alpha = I$ -sigma -stan równowagi ; $\Delta I / I = \alpha$ -sigma - utrzymanie stopy zrównoważonego wzrostu wymaga, aby inwestycje i dochód wzrastały wg stałej stopy rocznej= iloczynowi skłonność do oszcz. i przeciętna efektywność inwestycji. Warunkiem wzrostu zrównoważonego jest aby inwestycje dzisiejsze zawsze przekraczały wczorajsze oszczędności. Gdy stopa wzrostu inwestycji różna od α -sigma to nierównoważony wzrost. $\Delta I / I < \alpha$ -sigma - nie jest możliwe wykorzystanie istniejącego aparatu wytwórczego , niedostateczny popyt- luka deflacyjna, przedsiębiorcy będą ograniczać produkcję może to doprowadzić do recesji. $\Delta I / I > \alpha$ -sigma - zbyt szybko wzrost popytu i dochodu nie może być zaspokojony przez produkcję przy istniejących mocach wytwórczych; luka inflacyjna (doprowadzi do obniżenia realizowanej stopy inwestycji (popytowy efekt inwestycji działa za szybko). Ogromnie trudno utrzymać zrównoważoną stopę wzrostu, konieczna interwencja państwa- odpowiednia polityka pieniężna i finansowa. Gdy luka defl. -zwiększyć inwestycje, gdy luka infl. -obniżyć inwest. HARROD: Punkt wyjścia rozważań: oszczędności równe inwestycjom w gospodarce. $G^c = s$ (G- stopa wzrostu doch. nar., c- krańcowy współcz. kapitału $1/\Delta Y$; s -stopa oszczędności). $\Delta Y/Y \cdot I/\Delta Y = s/Y$; $I/Y = s/Y = I = s$; Postuluje 2 istotne zależności - oszczędności zależą od poziomu doch. nar. ; inwestycje zależą od stopy wzrostu dochodu. Aby osiągnąć pełne zatrudnienie czynników prod. zamierzone oszczędności -dokonywane i dochodu przy pełnym zatrudnieniu - muszą być zrównoważone przez taką nową wielkość zamierzonych inwest. Aby wywołać tak duże inwest. dochód musi rosnąć - tzn. że warunkiem dynamicznej równowagi jest wzrost zarówno dochodu nar. i zdolności produkcyjnej. $Gw^c = s$ - równanie określające gwarantowaną stopę wzrostu Gw; cr - wymagany współczynnik kapitałowy niezbędny do utrzymania zrównoważonej stopy wzrostu przy pełnym wykorzystaniu zdolności prod.; Gwarant. stopa wzrostu zapewnia pełne wykorzystanie zdolności prod. przedsiębiorcy są zadowoleni alokowanych inwestycji. Harrod posługuje się także naturalną stopą wzrostu $Gn = \max$ stopa wzrostu możliwa do osiągnięcia w danych warunkach gosp. (przy danym przyroście ludności i postępie techn.) Gw -oznacza równowagę przedsiębior., Gn- niemożliwe jest nieograniczone utrzymywanie wyższej stopy wzrostu. $Gw = Gn$ -stan optymalny. G(faktyczna stopa wzrostu) $> Gw$ -stan ożywienia. $G < Gw$ - recesja. $Gw > Gn$ -gosp. zmierza do stagnacji. $Gw < Gn$ -gosp. mierza do ożywienia. (stopa wzrostu zadowalająca przedsiębior. jest wyższa od stopy nar.).

57. J. Schumpetera teoria rozwoju gospodarczego i transformacji systemu:

Schumpeter stworzył koncepcję w której podstawowe znaczenie przypisuje się czynnikom wewn. które tkwią w danym układzie gosp.i stają się głównymi przyczynami rozwoju gosp. Są to nowe kombinacje produkcyjne i handlowe, tzw. innowacje. Pkt. wyjścia analizy Schumpetera jest gospodarka statyczna = ruch okrężny życia gosp. W ramach tej gosp. Procesy ekonomiczne mają charakter adaptacyjny, a całość wytworzonego produktu dzieli się na pracę i ziemię. Nie istnieje żadne odrębne wynagrodzenie dla kapitału. Zysk jako odrębny dochód powstaje dopiero w warunkach rozwoju gospodarczego; rozwój ten jest efektem działania przedsiębiorstw wprowadzających innowacje, które gwarantują powstanie zysku, ponieważ indywidualne koszty produkcji stają się teraz niższe niż od

społecz. kosztów produkcji lub mogą osiągnąć ceny quasi monopolowe. Pogoń za zyskiem staje się przyczyną rozwoju gospodarczego. Procent – jest opodatkowaniem zysku; przedsiębiorca nie mając odpowiedniego kapitału na realizację innowacji, godzi się dzielić zyskiem z właścicielem kapitału pieniężnego. Aby rozwój był możliwy, konieczna jest działalność przedsiębior., którzy istniejące możliwości innowacji wykorzystują w praktyce; procesom tym towarzyszy ryzyko i niepewność. Przedsiębior. mogą również finansować inwestycje z kredytów tworzonych przez system, bankowy. Ekspansja inwestycyjna prowadzi do wzrostu cen środków produkcji. Jeśli w gospodarce występuje pełne wykorzystanie środków produkcji powoduje to przyływ części środków produkcji z gałęzi środków konsumpcji do gałęzi środków produkcji. Ogranicza to prod. dóbr konsumpcyjnych zmuszając gospodarke do większych oszczędności. Inwestycje decydują o rozmiarach oszczędności. Przyczyny zjawiska cykliczności rozwoju gospodarczego – innowacje tworzą możliwość zdobywania zysków, co musi wywołać naśladownictwo i wprowadzanie nowych technik jednocześnie w krótkich okresach czasu. Kryzys – okres przywracania zachwianej równowagi, która z kolei stwarza przesłanki dla nowej fazy rozwoju poprzez realizację nowej fali innowacji. Rozwój gospodarki kapitalist. i jej ostateczne perspektywy: wahania cykliczne: -cykle długookresowe (50 – 60 lat); - cykle klasyczne (8 – 10 lat); -cykle krótkie; Każdemu z nich można przyporządkować określoną grupę innowacji. Rozwój nowych form organizacji prod – spółek akcyjnych, zrzeszeń monopolist, prowadzi do zaniku funkcji przedsiębior. Postęp gospodarczy odznacza się tendencją do depersonifikacji i automatyzacji. Oznacza to podważanie ekonom. i społ. podstaw kapitalizmu, którego istotą jest dynamiczny przedsiębiorca wprowadzający innowacje. Jednocześnie pojawia się uczucie wrogości do kapit., które stwarzają poprzez swoje hasła związki zawodowe. W ten sposób dokonuje się na drodze ewolucyjnej zmiana struktury gosp.i politycznej od kapitalizmu do socjalizmu. Socjalizm zdolny jest do samostnego, racjonalnego funkcjonowania (system skrajnie scentralizowany). Schumpeter doszedł pozornie do tezy o konieczności powstania systemu socjalistycznego, w istocie formułuje teorię pokojowej transformacji kapitalizmu.